

Innholdsfortegnelse

Del 1: Det formelle (også kjent som skikk og bruk).....	3
Del 2: Det naturlige og samfunnet.....	9
Del 3: Skjebnen.....	17
Del 4: Krefter og begjær.....	23
Del 5: Den almannelige mening.....	33
Del 6: Nuet og kjærligheten.....	41
Del 7: Lykke, frihet.....	51
Referanse.....	57

Del 1: Det formelle (også kjent som skikk og bruk)

Denne oppgaven skal handle om frihet. Frihet skal ikke ses på isolert som et eget begrep, men heller slik det kommer frem i boka *Emile* (1762). Av denne grunn vil det ikke være noe behov for å definere, drøfte eller videre behandle frihet som et begrep. Det er boka i seg selv som skal stå for dette frihetsbegrepet og det er min oppgave å finne det. Om du forventer å få et definert frihetsbegrep som ikke utkommer fra *Emile* skal du ikke lese denne oppgaven. Negativ frihet, positiv frihet og andre teorier rundt dette konseptet, feks fra Charles Taylor, vil ikke bli diskutert her. Det som vil bli diskutert er forskjellige elementer som vil kunne være en del av et frihetsbegrep slik det kommer frem i *Emile*. *Emile* har en noe spesiell oppdragelse. Rousseau legger vekt på at han skal utvikle en sunn og sterk kropp. Han sørger også for at *Emile* lever i samsvar med det han kaller det naturlige. Kan dette ha noe med frihet å gjøre?

Emile er en morsom bok å lese. Det akademiske feltet er etter min smak alt for traurig, veldig låst i sine prinsipper og retningslinjer, noe som på den ene siden kan føre til en avsmak mot å ta del i eventuell kunnskap som kommer fra dette feltet og på den andre siden en eksklusjon av de menneskene som har interesse for kunnskapen, men som mangler de rette «forhåndskunnskapene» (feks i form av diffuse, abstrakte og vanskelige begreper) til å kunne ta del i denne kunnskapen. Av dette følger det at denne oppgaven skal søke å legge seg på samme linje som Rousseaus *Emile*. *Emile* er det motsatte av traurig, noe jeg håper å kunne oppnå for denne teksten også.

Boka er riktig nok proppfull med referanser som man bare kan drømme om å forstå uten å gjøre grundige undersøkelser. Men den er skrevet på en slik måte som gjør den leselig for veldig mange. Det at man ikke forstår referansene er ikke av betydning, fordi det språket han bruker er forståelig. Ut over dette skriver han med humor, og uten en bestemt sjanger. Også her kan du glede deg til en masse uforståelige referanser, og en sjangerløs tekst.

Følgelig kan jeg derfor starte med å ta for meg metode. Enhver master «må» ha en methodedel. Forskning baserer seg på bruken av metode. Aldri har jeg hørt en akademiker si «dette forskningsresultatet er slik i sin egen rett». Det man derimot alltid hører er at metoden avgjør resultatet. Noe så falskt som dette har jeg aldri sett maken til. Enhver som

har hørt denne setningen burde virkelig tenke seg om to ganger før han stoler på et forskningsresultat.

Du skal ha metode! Javel, da bruker jeg min egen metode. La meg kalle den «lese og skrive». Jeg skal lese *Emile* for videre å skrive om den. Et resultat som kommer som følge av en metode, og som ved bruk av en annen metode hadde vært et fullstendig annet resultat, er i mine øyne ikke et gyldig resultat. La det derfor være kjent at denne oppgaven har ingen annen metode enn den ikke-eksisterende metoden «lese og skrive». Hvis du vil kan du kalle det argumentasjon, kritikk eller rasjonalitet. For meg er det likegyldig. Og hva er vel bedre enn å skrive en oppgave uten metode om en bok som ble skrevet uten metode? For hva bryr vel jeg meg om kunsten å velge mellom flere løgner for å finne den som ligner mest på sannheten (Rousseau, 1762).

En «dagens herr Formey» vil dog påpeke at ti forskjellige lesere av *Emile* vil gjennom sine subjektive tolkninger kunne ende opp med ti forskjellige frihetsbegreper fra denne boken. Til dette vil jeg svare; dette er ikke en forskningsoppgave men en filosofisk oppgave. Om hundre lesere hadde funnet hundre forskjellige frihetsbegreper ville jeg ha ønsket det velkommen. Og om de hundre hadde møttes for å samtale rundt tematikken så skal du ikke avskrive at de til slutt hadde blitt enige, noe som er mer enn hva man kan si om de forskjellige forskningsmetodene.

For å begrunne dette valget om å ikke ha metode kan jeg kjapt si at oppgaven i seg selv hverken kaller på en kvalitativ eller kvantitativ metode, dette sier seg selv. Historisk metode må være det som kalles diakron, altså at den strekker seg over et langt tidsrom, dermed er dette også utelukket. Til slutt kan man si at siden oppgaven tar for seg en bok vil det gi mening å bruke en tekstanalytisk metode, la oss for eksempel si diskurs. Nei. Diskurs er nettopp et av disse diffuse begrepene som jeg søker å unngå. Det er alt for abstrakt, og som du snart vil oppdage handler denne oppgaven om det konkrete. Den handler vel kanskje om begge deler...Men det er det konkrete som skal vise seg å være relatert til frihet, mens det abstrakte derimot kan kobles mot ufrihet. Du er herved advart mot premature avsløringer..

Når det gjelder denne oppgaven tør jeg påstå, med kun et snev av tvil, at du aldri har sett noe lignende. For det første; jeg ønsker at oppgaven min skal være interessant å lese. Den

skal være underholdende samtidig som den er informativ og jeg ønsker at den skal være leselig for alle, ikke bare de som studerer eller arbeider innenfor temaområdet. Jeg skal derfor bruke flere av de trekkene Rousseau bruker i *Emile*, feks humor, ironi, sarkasme ja til og med stikk i retning av leseren. Når man skal arbeide med et stort prosjekt som dette, som strekker seg over en relativt lang tidsperiode, er det for min del viktig at jeg synes arbeidet er gøy. Jeg har gjentatte ganger humret for meg selv under dette arbeidet, og med dette er allerede et av mine mål nådd.

Videre har jeg bestemt meg for å kun bruke en kilde. Ja, du hørte riktig. Kun *Emile*. Dette ønsker jeg å gjøre for å ikke ta fokus bort fra Rousseaus frihetsbegrep. Jeg ser ingen nytte i å finne andre tanker om frihet, hos andre tenkere. Denne oppgaven handler om Rousseaus frihetsbegrep. Hvis de andre filosofene er uenige kan de få være det i sine egne bøker. Når det skal diskuteres tar jeg ansvaret på min egen kappe og sørger for å fremstille Rousseau på en argumentell måte. Det jeg finner hos Rousseau skal jeg bruke til å trekke paralleller mot dagens samfunn. Dette vil bli gjort som en negativ kritikk mot dagens samfunn, noe som ikke kommer som en overraskelse, håper jeg.

Jeg ønsker her å legge til, som enda en begrunnelse for å bruke en kilde, at jeg foretrekker å lese primærlitteratur. Det er mye mere spennende å lese noe originalt, å kunne tolke det selv, uten å være påvirket av andres tolkninger. I denne teksten er jeg ikke på jakt etter en objektiv sannhet om frihet. Jeg er på jakt etter Rousseaus subjektive «sannhet» om frihet. Jeg, slik som Rousseau, anser i denne teksten det subjektive for å være det virkelige og jeg skal derfor legge frem en konkret og subjektiv forståelse av det jeg finner i *Emile*.

Når det gjelder det jeg legger til grunn for denne teksten har jeg sett meg nødt til å gjøre noen valg. Som jeg alt har nevnt har jeg ekskludert alt av litteratur bortsett fra *Emile*. Dette valget fører til at jeg ikke kan finne en objektiv sannhet om frihet, da jeg kun får ett synspunkt på frihet. Det fører også til at dette blir en subjektiv tekst som baserer seg på mine tolkninger av *Emile*. Videre har jeg måtte gjøre valg rundt Rousseaus tanker for å trekke frem det jeg anser som det mest relevante når det kommer til frihet. Jeg har altså valgt hvilket innhold jeg ønsker å bruke, og da samtidig forkastet alt det andre.

Barndommens forskjellige faser er et innhold som ofte trekkes frem fra boka, men som jeg har valgt å la ligge. Jeg kunne for eksempel ha argumentert for at man har forskjellige muligheter til frihet i de forskjellige fasene. Men det var for meg andre aspekter ved boka

som var mer interessante. Og da jeg kom frem til et frihetsbegrep som er like relevant gjennom alle livets faser var det et naturlig valg for meg å gå den veien.

Senere i teksten vil jeg skrive om viktigheten av å høre alle sider av en sak før man bestemmer seg for hva man skal tro på. Ironien i dette er jo intet annet enn fantastisk når jeg nettopp har forklart at jeg kun skal se på en persons meninger om frihet. Jeg anser det som uproblematisk, men for den som ser på det som et problem kan jeg ikke gjøre annet enn å nevne en gang til at jeg ikke er på jakt etter den objektive sannheten om frihet, men søker heller å finne Jean-Jacques subjektive syn på frihet.

Når det gjelder den kritikken jeg legger frem i denne teksten er det ingen tvil om at den er både partisk og lidenskapelig. Den er skrevet ut fra en synsvinkel, nemlig min. Hvordan kan den da ikke være partisk? Om kritikk generelt har det blitt hevdet at for å være rettferdig, eller berettiget, må den være nettopp partisk og lidenskapelig. Om denne hevdelsen er korrekt har jeg intet å frykte når jeg nå begir meg ut på denne subjektive skrivingen, som utkommer fra en synsvinkel. Det finnes en vitenskapsteoretisk retning som har trua på en objektiv og verdinøytral kunnskap. Men all kunnskap må formidles av et menneske så hvordan kan den da være objektiv og verdinøytral? Vil den kunnskapen denne teksten prøver å formidle være mindre objektivt enn hva en hvilken som helst annen formidlet kunnskap er? Kanskje. Kanskje ikke. Men mitt egentlige spørsmål er; er det egentlig så nøye? Vitenskapen søker kanskje å finne en interesseløs og verdinøytral kunnskap, men man kan ikke vite med sikkerhet at dette er den rette måten. Det som presenteres her er kommet frem til gjennom bruken av engasjement. Dermed kan man si at det ligger en viss interesse til grunn hvor det partiske og lidenskapelige kommer til syne. Det bryter kanskje med det vitenskapelige ideal, men det stemmer over ens med det som blir hevdet om kritikken. Slik er min fremgangsmåte.

Til slutt kan jeg si at også jeg skal skrive på en noe uortodoks måte. Jeg følger ingen fast sjanger. I tillegg til vanlig tekst vil jeg bruke dikt, filmsitater og musikktekst. Dette gjør jeg fordi det av og til er vanskelig å uttrykke seg på den «normale» måten. Ut over dette vil jeg si at det er min mening (ingen akademiker vil si seg enig) at dagens beste filosofer er poeter. Mere spesifikt; de er rappere hvor musikken bringer med seg budskap om eksistensielle spørsmål, samfunnskritikk og kjærlighet. Dette anser jeg som veldig relevant når man arbeider med Rousseau. Det bringer også frem et personlig preg i teksten, noe som er viktig for meg. Jeg vil investere av meg selv i denne teksten og jeg vil tusen ganger over

heller beholde min egen integritet enn å vinne din aktelse.

Nå har det seg slik at jeg dessverre ikke kan fransk. Dermed har jeg måttet lese en norsk oversettelse av boka, noe jeg anser som uheldig.

Man vet aldri hva som går tapt i oversettelsen, ikke sant Sofia?

Bokas oversetter klassifiserer den som et pedagogisk-filosofisk verk. Hun viser i sitt forord til at boka kalles for en avhandling samtidig som den også kan fremstå som en roman. Det råder vel liten tvil om at hovedanliggende med boka er å presentere den perfekte oppdragelse. Men kan man skimte en teori om frihet i denne boka om oppdragelse? Ja, absolutt, er mitt svar. Og jeg skal vise hvorfor.

Del 2: Det naturlige og samfunnet

Rousseaus tanker om frihet bygger på hans naturbegrep. Han snakker ofte om det naturlige og han har en teori om naturtilstanden, altså hvordan ting var før samfunnet ble etablert. I naturtilstanden tar alt sin naturlige form. Slik mennesket oppførte seg der var slik det måtte oppføre seg for å overleve. Jean-Jacques mener at alle mennesker gjør det de må for å overleve. Han kaller det for selvoppretholdelse og han mener det er en uunngåelig plikt overfor seg selv å gjøre alt man kan for å opprettholde sitt eget liv.

I naturtilstanden levde menneskene i en tilstand Rousseau kaller for naturlig. Her handler det om det umiddelbare, det sansbare, det handler om menneskenes forhold til verden og det handler om menneskenes forhold til hverandre. Familielivet er en slik umiddelbar nødvendighet med tanke på reproduksjon, men Jean-Jacques har også tro på kjærligheten, som han mener er en forutsetning for å oppnå lykke, og lykke er igjen en del av det frihetsbegrepet jeg finner hos Rousseau.

For Jean-Jacques er det naturlige i mennesket de tilbøyeligheter vi har før vanen tar over. Ta for eksempel det å drikke vann. Vi trenger vann for å overleve, derav stammer den naturlige tilbøyeligheten å drikke vann når man er tørst. På den andre siden har vi det å drikke når noen sier skål. Dette er en unaturlig tilbøyelighet som stammer fra enten vanen, sosial praksis eller den alminnelige mening (som jeg åpenbart kommer tilbake til).

Det naturlige er for Rousseau den opprinnelige formen, uansett hva det er snakk om. Det betyr at det ikke er forandret gjennom de punktene jeg nevnte ovenfor; vanen, sosial praksis og den alminnelige mening. Det naturlige er for Jean-Jacques det beste fordi det står i et konkret forhold til verden. I dette forholdet er det umiddelbart og dirkete og slik blir det også meningsfullt. Han mener at ting skal være slik de er ment å være fra naturens side, og det er dette han kaller for det naturlige. Dette fører til at samfunnet ikke er menneskets naturlige tilstand, da det er naturtilstanden som har denne posisjonen.

Slik jeg ser det er det naturlige en viktig del innenfor Rousseaus frihetsbegrep fordi; det naturlige er upåvirket av ytre krefter. Det er ikke fordervet til å bli noe det i utgangspunktet ikke skal være. Det er slik det er og slik det skal være, altså har det en konkret dimensjon.

Jeg mener dette handler om å kunne stille seg på siden av den sosiale praksis og den alminnelige mening, for å kunne handle og være slik det var ment fra naturens side. Videre handler det om å stå for de meningene og de valgene man gjør uten å forandre på dette fordi det står i strid med det «normale». Jeg tror Jean-Jacques mener at alle mennesker har sin egen natur, og en del av det å være fri er å være tro mot denne naturen.

Denne naturen er for Rousseau noe konkret og sanselig. Han fremhever gjentatte ganger at vi må leve. Dette er kun mulig gjennom vår mentalt direkte tilstedeværelse i den fysiske verden. Han er opptatt av at man skal bruke sin kropp og sine sanser, slik det er ment fra naturen av. Kun gjennom den fysiske tilstedeværelsen kan man virkelig leve, sier han. Slik oppnår man en konkret og direkte dimensjon ved livet sitt. Dette er selve essensen i det frihetsbegrepet jeg har funnet hos Rousseau, og jeg vil behandle dette nærmere utover i teksten.

Min venn Jean-Jacques deler oppdragelsen inn i tre deler hvor den ene kommer fra naturen, den andre fra menneskene og den siste fra tingene. «Tre læremestre», som han selv sier. Hvilke forskjellige oppgaver de tre læremestre har er ikke det som er av betydning her. For det første peker han på at vi egentlig ikke har kontroll over noen av disse tre læremestre, ikke en gang den som beror på oss selv. Du vet hvorfor. Du har jo lest *Emile*. Men det som virkelig byr på trøbbel er at disse tre læremestre er motstridende. Ikke nok med dette, Rousseau mener også at mennesker ikke oppdras for sin egen skyld men for alle andres. Dette fører til at man i oppdragelsen blir tvunget til å enten jobbe mot naturen eller mot samfunnets institusjoner. Man kan ikke forme et menneske og en samfunnsborger, man må velge.

Når vi nå vet at Rousseau mener ting bør være i sin naturlige tilstand må oppdragelsens oppgave være å forme et menneske, ikke en samfunnsborger. Jeg har fått innvendinger på dette utsagnet. Tydeligvis var det en av antikkens filosofer som var fast bestemt på at mennesket var et zoon politikon, altså at det var ment å leve i et samfunn, som en borger. Det er vel og flott! Men handler denne oppgaven om en filosof fra antikken? Nei. Den handler om Rousseaus filosofi, og han mener at mennesket ikke er ment å leve i et samfunn, av den enkle grunn at samfunnet ikke er menneskets naturlige tilstand. Jeg holder meg til mitt utsagt; oppdragelsens oppgave skal være å forme et menneske!

Å jobbe mot naturen blir som å jobbe mot livet, mener Rousseau. Det å leve livet i harmoni med naturen er av stor betydning for J.-J. Ja, vi er nå over på forkortelser, kallenavn kommer senere. Så hvordan kan Jean-Jacques påstå at det å jobbe mot naturen er som å jobbe mot livet? Jeg har allerede vist, noe den oppmerksomme leser garantert har fått med seg, at Rousseau akter det naturlige over det som er fordervet av menneskeslekten. Han ønsker å følge naturens vei så lenge det er mulig nettopp fordi naturens vei er den veien man opprinnelig var ment å ta. Dermed kan han påstå at den som jobber mot naturen gjør det som er unaturlig, det er fordervet. Livet er for Jean-Jacques noe konkret. Det skal leves her og nå, sammen med de menneskene man har rundt seg. Denne konkrete livsdimensjonen stammer fra det naturlige. Hvis man motarbeider naturen er man på vei mot noe abstrakt. Å leve et abstrakt liv, feks gjennom å alltid tenke fremover i tid, er for Rousseau det samme som å ikke leve.

Det naturlige mennesket er fullkomment. Hvorfor, spør du. Akk, alltid må man utdype og forklare de enkleste ting. For det første, dette er Rousseaus påstand. Dermed er det en relevant påstand for denne teksten. For det andre, borgeren er ingenting i seg selv, vent så får du se.

Jeg prøver igjen: Det naturlige mennesket er fullkomment. Samfunnsmennesket derimot har ingen verdi i seg selv. Denne verdien er avhengig av helheten, altså samfunnet. Dermed kan man forstå hvorfor Rousseau sier at ingen barn oppdras for seg selv. De oppdras jo for samfunnet. Og hva gjør samfunnet for mennesket? Fjerner det fra dets natur. Jeg har alt vist at Rousseau mener samfunnet er en unaturlig tilstand for mennesket.

«De gode samfunnsinstitusjoner er de som best forstår å fjerne mennesket fra dets natur, å frata det dets absolutte eksistens for å gi det en betinget eksistens og overføre jeg'et i den felles enhet, slik at hver enkelt ikke lenger tror han er et individ, men en del av enheten, og bare kan oppfattes i dette hele.» (s. 21).

Jeg tar meg tid til å utforske et eksempel på en slik god, unnskyld, «god» samfunnsinstitusjon. Barnets natur består i følge Rousseau i å være aktiv. Dette gjelder åpenbart bare for guttene. Han skiller mellom gutter og jenter. Guttens natur består i å være aktiv og bruke kroppen. Slik er det for Rousseau, kom ikke her å påstå noe annet. Når det gjelder jentene derimot, er saken en annen. Jentenes natur er mer stillesittende, slik er det for Rousseau. Og når han i boka skriver at barnets natur består i være aktiv så

snakker han kun om gutter. *Emile* er tross alt en bok om oppdragelsen av gutter. Han mener jentenes oppdragelse skal styres av moren. Slik er det også her, når jeg skriver at barnets natur består i å være aktiv snakker jeg, slik som Rousseau, også kun om gutter. Husk at det er hans påstander og meninger som ligger til grunn for denne oppgaven. Jeg kan ikke gjøre annet enn å følge hans føringer.

Barnet, guttebarnet ved navn Emile, ønsker å være i bevegelse, å hoppe, løpe, klatre og undersøke ved hjelp av kroppen. Han ønsker å leve et konkret liv, her og nå. Vi tar dette barnet, med all sin iver etter å bruke kroppen fysisk, plasserer det i en skole. Får det bevege seg? Nei, det skal sitte på plassen sin. Får det hoppe? Nei, ikke hopp der, det er ikke lov. Får det løpe, klatre og undersøke ved hjelp av kroppen? Nei, ikke løp i gangen! Ikke klatre i trærne, det er farlig. Sett deg å undersøke i denne boken, vi må øve ditt sinn, kroppen kan vente.

Jeg skal åpenbart rette på meg selv før noen andre gjør det. Jeg vet godt at barna får muligheten til å følge sin natur i friminuttene, hele ti til femten minutter hvor de kan løpe og klatre. Men bare delvis, det er fortsatt ikke lov å løpe inne, og heller ikke å klatre i trærne. Vi har jo tross alt dyre og fine lekeapparater til slikt. Altså synes skolen å være en veldig god samfunnsinstitusjon som fjerner barna fra sin natur. Men den kan fortsatt bli bedre. Det er bare å kutte ut friminuttene!

Dette er et eksempel på hvordan samfunnet fremmedgjør mennesket fra sin natur og fjerner dets muligheter til å leve et konkret liv. Skolen gir ikke næring til barnas naturlige tilbøyelighet for å utfolde seg fysisk og sanselig. Helt motsatt gir det heller næring til en abstrakt tilværelse hvor kroppen, det fysiske, forsømmes. Et annet eksempel er svøping som jeg skal skrive om nå.

For Rousseau er selv den minste detalj en viktig brikke i oppdragelsen. Gjennom hele boka kan man oppdage store tanker om små ting, som andre aldri ville drømt om å ha en mening om, men som han mener er av største betydning for oppdragelsen. Dette kommer til syne tidlig i boken da han på side 25 begynner å skrive om klær og svøping av spedbarn. Han innleder tema slik :

«All vår klokskap består av slaviske fordommer; alle våre sedvaner er bare underkastelse, ufrihet og tvang. Samfunnsborgeren fødes, lever og dør i trelldom. Ved

fødselen sys han inn i et svøp; etter døden blir han spikret inne i en kiste, og så lenge han er menneske av kjøtt og blod, er han lenket fast av våre institusjoner.»

Strengt tatt er det en skam i seg selv at jeg kun tar utgangspunkt i *Emile*, Rousseau innleder jo *Om samfunnspakten* med disse gyldne ordene : «Mennesket er født fritt, overalt legges det i lenker.»

Sitatene ovenfor trenger ingen forklaring, alt er sagt. Min tekst kunne vært over før den starter, send mennesket til skogs for å finne sin frihet i ensomheten som venter der. Beklageligvis kommer det tydelig frem at Emiles oppdragelse skal gjøre han i stand til å leve i samfunnet med andre mennesker, så jakten på friheten får fortsette.

Men jeg skal ikke la det råde noen tvil. Rousseau er klokkeklar i sin fremstilling av samfunnet som fullstendig ufritt. Hans første argument for denne påstanden er altså svøping. Ved å svøpe barna tar man fra de den bevegelsesfriheten de får etter å ha blitt født. De tjener ingenting på å komme ut i det fri, når de mister muligheten til å bevege seg straks de fødes. Rousseau synes å ha identifisert to grunner til at barn svøpes. Den første er en frykt for at barnet skal missdannes hvis det beveger seg fritt. Den andre er beleilighet, som han forklarer slik : «Et barn i frihet må voktes konstant, men det som er bundet inn, kan man slenge fra seg i et hjørne uten å forstyrres av dets skrik.» (s. 27).

Dermed synes individets frihet å gå på bekostning av andres beleilighet. Jeg kan ikke unngå å stille meg selv spørsmålet om det finnes en slik sammenheng for borgeren og samfunnet også. Isåfall må en fri borger voktes konstant og vi er kommet til et paradoks. Altså er vi som samfunnsborger enten bundet og satt i et hjørne eller under konstant oppsyn. Et lite trivelig valg som hverken jeg eller Jean-Jacques ønsker å gjøre.

Hvordan er dette relevant for Jean-Jacques frihetsbegrep, spør du meg. For det første; for J.-J. er svøping unaturlig. Når barnet fødes ønsker det å strekke på lemmene, å bevege seg, teste sin styrke og finne sine begrensninger. Svøping er noe som har oppstått for å kunne tilfredsstille beleiligheten til barnets påpassere. Det utgår ikke fra naturen, men fra menneskenes unaturlige behov. I dette tilfellet, et barn som ikke trenger å bli passet på.

Videre ønsker jeg å påpeke at svøping er en direkte undertrykkelse av barnets konkrete

livsutfoldelse. Ved å fjerne barnets bevegelse har man fjernet halvparten av dets muligheter til å utfolde seg direkte i verden. Den gjenværende halvpart er språk, eller i barnets tilfelle, gråt. Slik hindrer man altså barnets muligheter til å være en konkret deltaker i verden. Ut over dette kan jeg også vise til den delen av friheten som handler om krefter og begjær, som jeg selvsagt skal komme tilbake til senere i teksten. Ifølge Rousseau er det barnets naturlige reaksjon å ønske å bevege seg etter det er født. Unnskyld, det er ikke en gang et ønske, det er en nødvendighet; «De opplever ikke annet enn hindringer for alle bevegelser som er nødvendige for dem.» (s. 26). Selv om det har lite krefter, har det nok krefter til å strekke på sine armer og ben. Men denne muligheten mister de gjennom svøpingen. Altså har de et begjær de ikke kan dekke, fordi gjennom svøpingen har de mistet kreftene de trenger for å dekke dette begjæret.

Jeg har til nå vist at for Rousseau er det naturlige noe konkret og sanselig. Så hva tenker han videre om samfunnet? Først og fremst mener han, som jeg alt har vist, at det ikke er menneskets naturlige tilstand å leve i et samfunn. Samfunnet fjerner oss fra vår natur, altså er det livsfjernt og fremmedgjørende, det er abstrakt. Samfunnet har en abstrakt dimensjon som fjerner oss fra nuet. Et eksempel (som vil bli tatt opp igjen senere) på dette er legekunsten, som Rousseau mener er fordervende for menneskene, da den gjør at vi fokuserer på å unngå å dø (noe abstrakt) i stedet for å fokusere på å leve her og nå (noe konkret). Andre eksempel på det abstrakte ved samfunnet er de jeg beskrev tidligere, skolen og svøping. Rousseau ville sagt at begge disse eksemplene hemmer barnas muligheter til å utfolde seg i verden. Den konkrete dimensjonen ved deres tilværelse forsvinner gjennom den fysiske begrensningen. Tilbake står den abstrakte dimensjonen som gis næring gjennom deprivasjonen av barnas fysikk.

«Den som i samfunnsordenen vil la de naturlige følelsene beholde forrang, vet ikke hva han vil. Alltid i strid med seg selv, alltid vaklende mellom tilbøyeligheter og plikter blir han hverken menneske eller borger; han blir ikke noe verdt hverken for seg selv eller for andre. Han blir en mann av vår tid, en franskmann, en engelskmann, en spissborger; han blir ingenting.» (s. 21-22).

Naturen og samfunnet er motstridende, sier Rousseau. Og når man lever midt i mellom begge deler, blir man hverken menneske eller borger. Våre naturlige tilbøyeligheter er konkrete, de er direkte og umiddelbare og kommer fra naturen. Pliktene stammer fra

samfunnet og er derfor abstrakte. Videre sier Jean-Jacques at den offentlige dannelse ikke finnes lenger. Han anser *collèges* for å være latterlige anstalter som IKKE er offentlige utdannelseinstitusjoner. Det finnes lærere som kan gjøre en god undervisning, sier han, var de bare ikke «tvunget til å følge den etablerte skikk og bruk.» (s. 22). Spennende, både Jean-Jacques og jeg er motstandere av skikk og bruk. Tenker jeg slik på grunn av meg selv, eller er jeg påvirket av noen andre? J.-J.?

Som jeg alt har sagt, man kan ikke oppdras til å være både borger og menneske, man må velge. Dermed skal Emile oppdras til å være et menneske og her kommer det Rousseau kaller den naturlige oppdragelse inn i bildet. Samfunnet er unaturlig, det er fordervende og Rousseau vil ha minst mulig med det å gjøre. Det fjerner oss fra det naturlige, det fjerner oss fra friheten, det fjerner oss fra livet.

Jeg skal skrive mer om samfunnet. Det vil bli tatt opp flere steder i løpet av teksten, når det skulle passe seg. For nå er det nok å vite at samfunnet står i motsetning til det naturlige. Det naturlige er for Jean-Jacques noe konkret og sanselig, samfunnet er abstrakt og livsfjernt.

Del 3: Skjebnen

Det neste punktet jeg ser på som en viktig del av Rousseaus frihetsbegrep er skjebnen. Skjebnen er uforutsigbar og ukontrollerbar. Det ligger en abstrakt dimensjon til grunn for skjebnen, og denne dimensjonen må man frigjøre seg fra. For å være fri må man være uavhengig av skjebnen. Men skjebnen skjer, slik er det bare. Dermed må man, for å være uavhengig av skjebnen ha sørget for at man for det første er i stand til å klare seg selv, og for det andre at man aldri står i fare for å miste alt. Hva betyr så dette.

Jeg tror at skjebnen og samfunnet henger sammen for Rousseau. I sin ytterste ekstremitet kunne jeg sagt at skjebnen er en metafor for samfunnet, men jeg kan nøye meg med å si at de henger sammen. Akkurat som skjebnen er uforutsigbar og ukontrollerbar mener Jean-Jacques at samfunnet også er det. Skjebnen og samfunnet er altså ukontrollerbare, dermed er de også abstrakte. Det ligger utenfor våre evner å holde det stabilt og trygt. I motsetning til dette står naturen som alltid er stabil og nødvendig.

For Rousseau handler skjebnen altså om uavhengighet fra det ustabile og abstrakte. For å overleve må man i samfunnet ha et arbeid. For å være fri må dette arbeidet være utenfor skjebnens vold. Dette betyr at man innenfor det yrket man har valgt ikke kan være avhengig av andre mennesker for å lykkes. Det betyr også at man ikke kan ha et yrke hvor man faktisk kan miste alt gjennom ytre faktorer som man selv ikke har kontroll over.

Hva innebærer dette helt konkret? Jo, det innebærer at for å være fri er det eneste arbeidet man kan ha et håndverk. Det å ha et håndverk som yrke er frigjørende fordi; hvis man skulle miste alt man har, kan man som håndverker pakke sammen sitt verktøy, altså sine hender, for å dra et annet sted å tjene til sitt daglige brød. Det jeg kan se her er at akkurat slik som det naturlige går på det umiddelbare og det sansbare gjør også fristillingen fra skjebnens vold det. Ved å ha et håndverk kan man bruke seg selv for å kunne opprettholde sitt eget liv fra dag til dag. De står begge i et konkret og sanselig forhold til verden. Det abstrakte har ingen plass her.

Når det kommer til arbeid har Rousseau noen klare planer for Emile. Jordbruk er det mest nyttige av alle yrker, dermed er det også det mest ærbare. Men til gjengjeld er det et ufritt

yrke, da man er totalt avhengig av skjebnen innenfor dette yrket. Man kan miste sitt verk uten mulighet til å redde det. Emile skal ha et frigjørende yrke. Hva betyr det? Et frigjørende yrke er som Rousseau sier, et yrke hvor, hvis murphys lov slår til, det bare er å ta med sin egen kropp for å utøve dette yrket en hvilken som helst annen plass.

Derav kommer det at Emile skal lære seg et håndverk. Hvorfor er det å utøve et håndverk frigjørende? Jo, fordi man i utøvelsen av et håndverk ikke er avhengig av annet enn seg selv. Fordi det er det arbeidet som bringer mennesket nærmest naturtilstanden. Det er et konkret arbeid hvor man bruker kroppen og det sanselige.

«Av alle beskjeftigelser som kan skaffe mennesket dets livsopphold, er det arbeidet med hendene som bringer det nærmest naturtilstanden. Av alle kår er det håndverkerens som avhenger minst av skjebnen og av andre mennesker. Håndverkeren er bare avhengig av arbeidet; han er fri, like fri som jordbrukeren er trellbundet; for dennes kår er knyttet til hans åker, hvis avling er i andres vold. En fiende, en fyrste, en mektig nabo eller en rettssak kan ta fra ham denne åkeren; gjennom den kan han plages på tusen måter, mens overalt hvor man vil plage håndverkeren, er varene raskt pakket sammen; han tar bare med seg sine armer og går.» (s. 231).

Overalt hvor Emile befinner seg vil han være i stand til å få arbeid innenfor det håndverket han har valgt som sitt yrke. Han skal åpenbart få velge helt selv, men det ligger noen kriterier til grunn. Det skal være nyttig, det skal være et yrke som passer for en mann og det skal ikke være avhengig av moten eller den alminnelige mening. Rousseau vil gjennom håndverket oppdra Emile til menneskets stand. Dette anser han som en rang av høy verdi som aldri kan mistes. Denne rangen er en konkret og umistelig rang, i motsetning til feks rangen konge, som er en unaturlig og abstrakt rang, skapt i samfunnet. Det er en abstrakt tittel, fordi fra naturen av er alle mennesker like, men en kongetittel bringer med seg en usynlig forskjell, en abstrakt forskjell. Kongen er bundet til skjebnen, det abstrakte, mens håndverkeren ikke er det.

I Emiles yrke skal han ikke være avhengig av noen andre. Jean-Jacques viser hvordan man som politiker, arkitekt, lærer og kunstner er avhengig av andre, altså kan han ikke bli noen av disse. Han skal ikke bli broderer, forgyller, lakkerer, musiker, skuespiller eller forfatter. De har i Rousseaus øyne ingen verdi, fordi de ikke er nyttige.

Videre i valget av yrket kommer det at det ikke kan være noe som gjør en stillesittende. Dette ville svekke legemet og gjøre det slapt. Et eksempel er skredder, som Rousseau mener er et yrke for kvinnene. Og til slutt må Emile holde seg unna yrker som er styrt av moten, som for eksempel parykkmaker. Moten kan når som helst endre seg og dermed ville han som parykkmaker vært avhengig av skjebnen (det abstrakte). Og det vil ikke Jean-Jacques ha noe av, han setter pris på det som er konkret.

Ved å følge disse retningslinjene finner Emile et yrke som gjør at han kan være fri. Han hever seg over fordommer ved å utøve et håndverk, han er til nytte for seg selv og for samfunnet. Han er fri gjennom sine muligheter til å overalt være i stand til å tjene til sitt brød. For Rousseau er de rike bundet til sin stand. De belager seg på å være rike hele sitt liv men om skjebnen skulle ta i fra de denne rikdommen ville de plutselig vært de som er dårligst stilt, eller som Jean-Jacques sier, de ville vært mindre enn ingenting. Slik er de bundet til skjebnen. Gjennom håndverket vil Emile være fri fra skjebnens vold, skulle han miste alt han har tar han seg arbeid innenfor sitt yrke for å tjene til sin egen livsoppretholdelse.

Rousseau skildrer harme hos sine lesere da han har foreslått at de skal lære sine sønner et håndverk. De forferdes over tanken på noe så nedrig, noe som er langt under deres stand. Uten bevis påpeker jeg at slike tilstander kan man skimte i dag også. Mer enn en gang har man hørt en politiker si at de vil gjøre yrkeslinja på videregående skole mer attraktiv. For er det ikke slik at man ser litt ned på håndverkere. De har jo tross alt ingen høyere utdanning. Kjære leser, jeg håper du har anlegg nok til å plukke opp min ironiske tone, selv om den kun er på papir og ikke i ditt øre. Jeg mener slik som Jean-Jacques at et håndverk vil være frigjørende. Men det at yrkeslinja er sett ned på konstaterer jeg som et faktum. Jeg må tilogmed innrømme at det er litt gøy å «rakke ned» på mine venner som har gått yrkesfag. I en spøkefull tone lar jeg sjelden muligheten glippe, om min venn gjør noe dumt skylder vi alltid på at han er «svartross». Det er gøy, ja så gøy at de har begynt å bruke uttrykket om seg selv. Og når de bruker det i møte med engelsktalende mennesker kan man ikke gjøre annet enn å le; «it is not my fault, I was a black russ.»

For Rousseau er det å være avhengig av andre mennesker ufrihet fordi; ved å være avhengig av noen andre har du ikke selv kontroll over skjebnen. Hvis du ønsker å leve av å

være kunstner er du avhengig av at folket liker verkene dine. Skulle de en dag si at alle dine verk er dårlige, vil du ikke kunne leve av denne kunsten. Din fremtid ligger i andre menneskers hender. Så kan du si at dette er vel og greit. Men hvorfor må man absolutt gjøre ting selv, kan man ikke gjennom sin makt og posisjon få andre til å gjøre ting for seg?

En konge høyt på sin trone
Får alt gjort gjennom sin krone
Han mister denne krone
Og faller ned fra sin høye trone
Tilbake sitter han
Uten en krone

Slik kan man oppsummere J.-J. sine tanker om det å ha makten som trengs for å få ting gjort. Denne makten er i hans øyne ingenting verdt, fordi man på et øyeblikk kan miste denne makten og fordi man gjennom denne makten er avhengig av å ha noen å ha makt over. Rousseau ser på de med makt som slaver av denne makten. Det kan være lett å tenke at makt fører til frihet, men slik er det ikke for Jean-Jacques. Bak makten ligger det abstrakte og ustabile, akkurat som for skjebnen og samfunnet.

Flott som diktet mitt er skal jeg også slippe til Rousseau, jeg må jo tross alt «bevise», eller argumentere, for at han mener det jeg sier han mener. Dette sitatet handler om Emile. Det vil vise at Rousseau mener mennesker med makt er avhengig av andre, men det vil også peke på friheten slik jeg finner den i *Emile*.

«For ham er alt han higer etter, innen rekkevidde. Hva skulle han være avhengig av, når han klarer seg alene og er fri for fordommer? Han har armer, god helse, viser måtehold, har få behov og alt han trenger for å tilfredsstille dem. Siden han er oppfostret i absolutt frihet, er underkastelse og tvang det største ondet han kan tenke seg. Han beklager de ulykkelige kongene som er slaver av alle som adlyder dem; han beklager de falske lærde som er lenket til sitt innholdsløse ry; han beklager de rike narrene som er martyrer for sin pomp og prakt; han beklager de som setter sin vellystighet på stas og tilbringer hele livet i kjedsomhet mens de forsøker å se ut som om de morer seg. Han ville beklage fienden som gjorde ham ondt, for i hans ondskap ville han se hans elendighet. Han ville si til seg selv: «Ved å påføre seg behovet for å skade meg har denne mannen gjort sin skjebne avhengig

av min.»» (s. 297-298).

I dette sitatet er det frihetsbegrepet jeg finner i *Emile* oppsummert. Emile begrenser sine behov og har alt han trenger for å tilfredsstill de behovene han har. Han er fri for fordommer, noe jeg tolker til å bety at han ikke er anfektet av den alminnelige mening. Hans skjebne er ikke avhengig av noen andre, slik skjebnen til den med makt ville vært. Krefter og begjær, skjebnen, hva så med det naturlige? Emile er oppfostret i absolutt frihet; hva er vel mer naturlig enn det? Ikke svøping ihvertfall, det har jeg alt vist.

Sitatet viser i tillegg til å peke på friheten hvorfor man må klare seg selv. Gjennom makten som du bruker til å styre andre vil du være slave. Rousseau kan ikke bli klarere på dette punktet, han nevner det mer enn en gang; «Vi ville være våre egne tjenere for å kunne være våre egne herrer» (s. 448). Makten gir ikke frihet, fordi makten gjør deg og din skjebne avhengig av andre mennesker og deres skjebne. Gjennom makten lever man et abstrakt liv, og for å oppnå frihet må man leve et konkret liv.

For Rousseau kan ikke makt og frihet forenes, makt er ufrihet. «Følgelig er det største av alle goder ikke makt, men frihet. Det virkelig frie menneske vil ikke mer enn det han kan, og gjør det som behager ham.» (s. 79). Friheten er det ultimate gode. Her ser jeg hvordan friheten går på forholdet mellom individets krefter og behov. Jeg ser hvordan man må handle etter egen vilje for å være fri. Jeg ser hvordan man må være uavhengig av andre mennesker og skjebnen for å kunne handle etter denne viljen. Som du skal få se ganske snart mener Rousseau at for å handle etter egen vilje må man utføre handlingen selv, og for å være fri må man handle etter egen vilje. Dermed må man utføre sine egne handlinger for å være fri. Det å handle etter egen vilje krever styrke, men også en begrensning av innbilte behov, det Rousseau kaller griller.

Del 4: Krefter og begjær

Og da er det vel på tide å snakke mer om dette med krefter og begjær. Det neste punktet som er med på å utgjøre det frihetsbegrepet jeg har funnet gjennom min lesning av *Emile* går nemlig på individets interne forhold mellom krefter og begjær. Det Jean-Jacques vil frem til gjennom denne dikotomien er å vise at menneskets begjær har overskredet våre krefter. For å være fri må våre krefter være større enn våre begjær. Rousseau viser hvordan dette nærmest blir en umulighet i samfunnet. Begjær kan sees på som noe abstrakt. Hvis man lar sine begjær styre livet lever man dermed et abstrakt liv, noe som for Rousseau tilsvarer ufrihet.

Vil vi ha mer enn hva vi klarer å skaffe oss selv blir vi enten avhengig av andre, eller vi sitter igjen med utilfredstilte begjær. Dette er for Rousseau ufrihet. Derfor må mennesket gjøre to ting for å være fri. Mennesket må øke sin styrke på den ene siden og på den andre må det begrense sine begjær.

For å være fri må vi ha en kroppslig og mental styrke som gjør oss i stand til å ta vare på oss selv og sørge for vår uavhengighet fra andre mennesker og fra skjebnen, dette for å leve et konkret liv til fordel for et abstrakt. Her kommer jeg tilbake til det med å leve av et håndverk. For Rousseau er det viktig med et sterkt legeme for å kunne utføre dette håndverket. Den kroppslige styrken er altså bokstavelig, den må utvikles for å være større enn de begjærene man måtte ha. Det er en nødvendighet for å kunne være uavhengig av skjebnen, altså det abstrakte. Den mentale styrken peker for det første tilbake på det naturlige, man skal holde seg til sin natur istedet for å følge sosial praksis og den alminnelige mening. For det andre peker den på det å kunne begrense sine begjær. Rousseau viser nemlig at i samfunnet blir våre begjær uendelig store. Kun gjennom vår egen begrensing på disse kan våre krefter bli større enn våre behov, og slik kan vi oppnå frihet.

Fysisk aktivitet, en sterk, sunn og robust kropp. Uten tvil en viktig del av det frihetsbegrep jeg har funnet i *Emile*. For det første; fysisk aktivitet ligger i barnets natur. Naturens vei er den beste veien, altså må barnet få utfolde og utvikle seg fysisk. Emile skal fra første sekund få bevege seg fritt. Han skal få gjøre alt det som ikke ville vært lov i en skoletime.

Han skal få bruke kroppen sin aktivt til akkurat det han ønsker. Han skal følge sin natur, guttebarnets natur.

Hvorfor er det så viktig for Rousseau at Emile skal utvikle en sunn og sterk kropp? Svaret er enkelt. Det er på grunn av hans syn på relasjonen mellom krefter og begjær. Jean-Jacques mener at en persons krefter må være større enn hans begjær. Hvis dette ikke skulle være tilfellet vil man være slave av sine utilfredsstilte begjær. Det er nemlig slik at Rousseau mener man må klare å tilfredsstille sine begjær av seg selv. Altså er jeg tilbake til det med makt som ufrihet. Hvis dine begjær overgår dine krefter og du trenger andre mennesker for å tilfredsstille disse begjærene så er du ikke fri, fordi på denne måten gir man næring til det abstrakte. Man belager seg på at skjebnen skal være på sin side og dermed er man fremmedgjort for det konkrete livet. Og hvis du ikke får tilfredsstilt begjærene er du slave av disse begjærene, fordi du higer etter noe du ikke kan oppnå. Dette fører til ulykkelighet, ifølge Rousseau.

På grunn av dette skal Emile utvikle en sunn og sterk kropp. Gjennom denne fysiske styrken står han godt stilt ovenfor de begjær han måtte utvikle. Denne fysiske styrken kan også kobles mot det primale, det å kunne overleve i en rekke situasjoner. Men det er ikke det som er hovedpoenget. Hovedpoenget er at denne styrken skal stå i en positiv relasjon til begjærene. «Din frihet og din makt strekker seg ikke lenger enn dine naturlige krefter.» (s. 78).

Her peker Jean-Jacques på friheten som fullstendig avhengig av individets naturlige krefter. Han kobler altså sammen to av de punktene jeg har funnet i hans frihetsbegrep, nemlig det naturlige og krefter. Disse naturlige kreftene peker tilbake på det jeg nettopp har snakket om, at de kreftene du trenger for å tilfredsstille de begjær du måtte ha, skal komme fra deg og ikke fra noe utenfor deg selv. I tillegg peker Rousseau på at den eneste makten han anser som legitim er de naturlige kreftene man besitter. All annen makt anser han for å føre til ufrihet, men de naturlige kreftene kommer fra deg selv. De er naturlige og måten man bruker denne makten på er naturlig. Den brukes ikke som et middel til å få andre til å gjøre ting for deg. Du bruker den, altså deg, til å gjøre ting selv.

Hva ligger det så i begrepet begjær. Jeg tolker Rousseau dit hen; alt som omhandler individets vilje, mål og ønsker. I tillegg går det på den alminnelige mening (som jeg snart

må forklare, før leseren går sin vei i frustrasjon), fordi den kan ha innvirkning på individets vilje, mål og ønsker. Etter min mening er det mulig å holde seg unna den alminnelige mening hvis man har de riktige kreftene. Men for den som ønsker å følge den, eller den som gjør det uten å vite det, vil den ikke være annet enn et unaturlig begjær.

For å oppnå frihet må man handle etter egen vilje. Jean-Jacques forklarer : «Den eneste som handler etter egen vilje, er den som ikke trenger å forlenge sine egne armer med en annens for å gjøre det.» (s. 79). Altså er det forklart hvorfor man trenger en sunn og sterk kropp. Men for at man skal være fri må de ønsker og mål man setter seg være oppnåelige. Og som jeg alt har vist, disse målene må også være oppnåelige gjennom oss selv. Man skal ikke være avhengig av noen andre for å nå dette målet. Er man det så er man ikke lenger fri fordi man belager seg på det abstrakte.

Som nevnt tidligere mener Rousseau at samfunnet er ufritt. La meg vise, med utgangspunkt i individets interne forhold mellom krefter og begjær, hvorfor.

«Samfunnet har gjort mennesket svakere, ikke bare ved å frata det retten over egne krefter, men først og fremst ved å gjøre disse kreftene utilstrekkelige. Derav kommer det at menneskets begjær blir mangedoblet med dets svakhet, og nettopp dette utgjør barndommens svakhet sammenlignet med den voksne alders. Hvis den voksne mann er et sterkt vesen og barnet er svakt, er det fordi en mann ifølge sin natur kan klare seg selv, mens et barn ikke kan det.» (s. 79).

Det står svart på hvitt, men jeg kan godt gjenta. Samfunnet gjør oss svake. Kanskje ikke som kollektiv men som individer. Våre krefter er ikke lenger det eneste som trengs for å tilfredsstillere våre behov, behov som oppstår på grunn av samfunnet. Av dette kommer det at vi i samfunnet er avhengige av andre mennesker. Altså kan man si at Rousseau anser samfunnet for å være fremmedgjørende og abstrakt, man kan snart begynne å forstå hvorfor friheten og samfunnet ikke er forenelige.

I samfunnet vil ikke friheten være oppnåelig fordi våre krefter er svekket samtidig som våre innbilt behov (begjær) har økt. Denne ubalansen mellom krefter og begjær gjør oss avhengige av andre og dermed også skjebnen, altså det abstrakte. Rousseau sier at en voksen mann kan klare seg selv i følge sin natur. Men samfunnet gjør dette til en umulighet. Samfunnet er unaturlig og denne unaturligheten påvirker mennesket. Jeg har

her vist hvordan samfunnet har en negativ innvirkning på alle områdene innenfor Rousseaus frihetsbegrep. Og når dette nå er vist kan jeg, og du, skjønne hvorfor Rousseau mener samfunnet er ufritt. Og det allerede før jeg har lagt frem alle mine argumenter.

Kan hende det blir mange og lange sitater. Men jeg tar ingen skam i å gjengi visdomsord. Jeg fortsetter :

«Før fordommene og de menneskelige institusjoner har forvandlet våre naturlige tilbøyeligheter, består både barns og voksnes lykke i å bruke sin frihet. Barns frihet blir imidlertid innskrenket av deres svakhet. Den som gjør det han vil, er lykkelig hvis han klarer seg selv. Slik er det med mennesket som lever i naturtilstanden. Den som gjør det han vil, er ikke lykkelig hvis hans behov overskrider hans evner. Slik er det med barnet i den samme tilstanden. Selv i naturtilstanden opplever barn bare en ufullkommen frihet, lik den mennesker i det borgerlige samfunnet nyter. De av oss som ikke lenger kan klare seg uten andre, blir i dette henseendet svake og elendige igjen. Vi ble skapt for å være menn, men lovene og samfunnet har satt oss tilbake i barndommen. De rike, de fornemme og kongene er alle som barn; de ser hvor man iler til for å minske deres nød, og fylles slik av barnslig innbilskhet, de er stolte av denne omsorgen, som de ikke ville ha fått dersom de var fullmodne mennesker.» (s. 80).

Her kan vi se at for Rousseau har barn en begrenset frihet av den enkle grunn at de ikke er i stand til å klare seg selv. Deres krefter og deres begjær står i ubalanse. De vil mere enn de kan. De er avhengige av andre og de står i skjebnens vold. Det samme gjelder da også for borgeren. I naturtilstanden var vi menn som klarte oss selv, men i samfunnet er vi ufrivillig blitt avhengige av andre mennesker, lover og systemer. Denne avhengigheten står i strid med Jean-Jacques frihetsbegrep fordi det fører til at vi lever et abstrakt liv. Friheten består for Rousseau i å leve et konkret liv, her og nå. Når barn og borgere da ikke lever i overensstemmelse med det konkrete er det beste de kan håpe på en begrenset frihet.

Det naturlige mennesket forsvinner i samfunnet, og med det forsvinner våre muligheter for å oppnå frihet. Jeg tror jeg nå forstår hvorfor makt er ufrihet (i J.-J.s øyne). Makten står, for Jean-Jacques, i motsetning til det naturlige. Gjennom makt kan du tilfredsstille flere og større behov, noe som jo skulle peke mot frihet, da Rousseaus frihetsbegrep handler om å ha større krefter enn behov. Men disse behovene er unaturlige, de blir større gjennom samfunnet og også gjennom makten. I tillegg vil det å tilfredsstille behov gjennom makt

være unaturlig, samtidig som det er bundet til skjebnen fordi man må ha noen å ha makt over. Dermed går det ikke overens med det konkrete og da heller ikke friheten.

Det naturlige mennesket forsvinner altså i samfunnet. Det Rousseau viser i sitatet ovenfor er at fordommer og menneskelige institusjoner forandrer våre tilbøyeligheter. De forandrer våre behov, våre ønsker og mål. De står i en posisjon til å styre vår vilje. Våre naturlige begjær, det konkrete, blir forandret til noe abstrakt. Både fordommer og institusjoner er resultater av samfunnet, dermed er det samfunnet som forandrer menneskene. Sagt med andre ord, samfunnet fjerner mennesket fra sin natur. Og for Rousseau må man være i harmoni med sin natur for å kunne være fri. Kjære leser, vi er snart på vei ut i skogen igjen.

For å kunne ha større krefter enn begjær trenger man en sunn og sterk kropp. Men det å ha et skarpt hode er også viktig. Den uavhengigheten jeg skriver om i denne teksten er ikke kun fysisk. For å være fri mener Rousseau at vi også må være mentalt uavhengige. Dette betyr at vi skal tenke for oss selv i stedet for å blindt følge de andre. Det handler om å ikke la seg påvirke av den alminnelige mening.

Jeg har allerede pekt på at skolen er en samfunnsinstitusjon som fjerner barnet fra sin natur. Som du meget godt vet skulle ikke Emile lese andre bøker enn *Robinson Crusoe* i sin tidlige barndom. Jean-Jacques ser ingen nytte i å bruke bøker i en så ung alder. Han mener barna lærer bedre ved hjelp av fysiske erfaringer. Gjennom bøker lærer de kun å gjengi hva de har lest uten å forstå hva det innebærer eller betyr, kunnskapen blir abstrakt. Selve undervisningen i klasserommet har han ingen sans for, dette viser han ved å si at det barna lærer i skolegården er mye viktigere enn det de lærer i klasserommet. Gjennom de fysiske erfaringene får man en kroppslig og sanselig (konkret) tilnærming til verden, mens bøkene og undervisning i klasserommet gir en teoretisk (abstrakt) tilnærming.

Rousseau ønsker at vi skal tenke selv. Gjennom fysiske erfaringer kan man lære seg å bedømme og forstå. Det er våre føtter, hender og øyne som skal være våre første filosofilærere, ikke bøkene. Bøker lærer oss ikke å tenke selv, de lærer oss å bruke andres tanker. De lærer oss, sier Rousseau, å tro en hel del, men å aldri vite noe. Den sterke kroppen er grunnlaget for det skarpe sinnet. En god fysikk gjør åndsarbeidet enkelt. Han mener altså at tenkningen vår må springe ut i fra det sanselige, altså det konkrete.

Hvorfor er kroppen, eller det fysiske, så viktig for J.-J.? For meg er det ingen tvil om at Rousseau fremhever det direkte og umiddelbare. Gjennom kroppen kan man få en konkret forståelse av verden. I motsetning til dette står det abstrakte. Det abstrakte er for Rousseau egentlig ikke av interesse, da han mener mennesket skal beskjeftige seg med det som angår det direkte og umiddelbart. Det er på bakgrunn av dette at han kan hevde at barn lærer bedre gjennom fysiske erfaringer. Ved å ta del i verden, se, høre, røre får man en umiddelbar forståelse av det man erfarer. Det sanselige blir slik en del av vår forståelse, en forståelse som inkluderer det kroppslige og ikke bare det abstrakte i form av teori og begrep. Det blir konkret og umiddelbart.

Med den overbevisning om at en sterk kropp er grunnleggende for å utvikle hodet er det ikke rart at Rousseau ikke så nytten i å gi Emile bøker. Her blir det fullstendig krasj mellom Rousseau og dagens skole. For det første ville han sagt at barna ikke er mentalt klare for å tilegne seg kunnskap gjennom undervisning, grunnet deres unge alder. For det andre ville han ha pekt på at de ikke har den fysiske robustheten som skal til for å utvikle tankemaskineriet. Det er for min del ingen tvil om at Rousseau ville sett på dagens skolesystem som et tyranni med total ufrihet, hvor barnas muligheter for en konkret livsutfoldelse er borte.

«Vil dere drive frem elevens intelligens, driv da frem kreftene som den må styre. Tren hans kropp jevnlig; gjør ham sterk og sunn for at han skal bli klok og fornuftig. La ham arbeide, bruke seg, løpe og rope, la ham alltid være i bevegelse; la ham være mann gjennom sin styrke, så blir han det snart gjennom sin forstand.» (s.126).

Frihet. Nei, ikke her
Ikke i disse svake kroppene
Med hoder fylt av andres tanker
Se heller mot Emile
Han er sterk og selvstendig
Naturen hans oppdrager og solide anker

«Når det gjelder min elev, eller snarere naturens, blir han tidlig øvet i å klare seg selv mest mulig. Derfor venner han seg ikke til å hele tiden å be om andres hjelp, og enda mindre å legge ut for dem om alt han kan. Til gjengjeld forutser han, danner seg meninger og trekker slutninger om alt som angår ham umiddelbart. Han snakker ikke, han handler.

Han vet ikke en ting om hvordan alt foregår ute i verden, men han vet utmerket godt hvordan han handler riktig for seg selv. Da han hele tiden er i bevegelse, må han gjøre en mengde observasjoner og erkjenne en mengde virkninger. Han får tidlig stor erfaring og tar sin lære av naturen, ikke av menneskene. Da han ingen steder ser noen ha til hensikt å lære ham opp, lærer han desto bedre av seg selv. Slik blir legemet og sjelen øvet samtidig. Da han alltid handler ifølge sin egen tanke og ingen annens, forbinder han kontinuerlig to prosesser. Jo mer han øver seg i styrke og robusthet, desto mer fornuft og skarpsinn vinner han. På denne måten vil man en dag oppnå det man tror er motstridende, men som nesten alle store menn har forenet: legemets og sjelens styrke, den vise manns forstand og atletens kraft.» (s. 128).

Her viser Jean-Jacques hvordan Emile er i stand til å klare seg selv i både fysiske og mentale anliggender. Emile må tenke, se sammenhenger og trekke slutninger om verden for å avgjøre hvilken handling som er rett i den situasjonen han befinner seg i. Aldri skal han være avhengig av hverken styrken eller tankene til en annen. Men om Emile skulle trenge hjelp til noe er han like tilbøyelig til å be om hjelp fra en konge som fra en slave, menneskene er like i hans øyne. Jeg har jo alt pekt på at kongetittelen er abstrakt. Emile bryr seg kun om det konkrete. Legg forøvrig merke til at Emile er naturens elev, ikke Rousseaus.

Når jeg allerede har brukt skoleinstitusjonen som eksempel akter jeg å synliggjøre det jeg mener er en knallhard kritikk fra Rousseau som treffer godt. I sitatet skriver han at Emile ikke skal legge frem det han kan for andre. Emile skal finne svaret på alle sine spørsmål selv. Det han vet skal han ikke vite fordi noen andre har fortalt det til ham, men fordi han har forstått det selv. Dette er en liten hjertesak for J.-J.. Han mener det er fullstendig håpløst å innprente kunnskap i barn. Det fører til det vi i dag refererer til som «pappegøyekunnskap». Barna gjengir akkurat det de har memorisert, uten å ha forstått hva det betyr eller innebærer. Kunnskapen er abstrakt og dermed ubrukelig ifølge Jean-Jacques.

Her kan det argumenteres for at vår skoleinstitusjon kjører en lignende virksomhet. I Norge har vi nasjonale prøver hvor det gjelder å vise hva man kan. Internasjonalt har vi bl.a. PISA hvor det også gjelder å vise frem hva man kan. Her rangeres landene for å vise hvem som er best. Men er det de viser nyttig kunnskap? Er det nødvendig kunnskap, som er viktig for barnet akkurat her og nå? Er det i det hele tatt kunnskap? Jean-Jacques, hva tror du?

La meg gå dypere inn i utdraget ovenfor. Emile blir tidlig øvet i å klare seg selv. Utover dette er han også sin egen lærer. Jeg ser hvordan hans krefter, i form av styrke og robusthet samt fornuft og skarpsinn, settes i fokus av Rousseau. Gjennom disse kreftene vil han være i stand til å få bukt med de begjærene han måtte utvikle. Videre kan jeg se hvordan denne oppdragelsen gir ham den kroppslige forståelsen jeg snakket om i et av de foregående avsnittene. Gjennom bevegelse, sine krefter, gjør han observasjoner og erkjenninger. Hans kropp og sansinger blir hans læremester. Jeg ser også hvordan Emile er selvstendig. Han har denne uavhengigheten som jeg så ofte har nevnt. Dette kommer frem da Rousseau skriver at Emile alltid handler etter sin egen tanke.

Jean-Jacques legger vekt på det direkte, umiddelbare og konkrete. I dette sitatet trekker han frem en dikotomi mellom det abstrakte og det konkrete. Emile snakker ikke, han handler. Her ser jeg på snakking som det abstrakte, det mangler den fysiske og direkte dimensjonen. Videre sier Rousseau at Emile vet ikke hva som foregår ute i verden, men han vet hvordan han handler riktig for seg selv. Igjen det abstrakte og det konkrete. Ute i verden er det abstrakte. Emile har ikke vært der, har ikke sett det, har ikke vært i samhandling med det. Å handle for seg selv er konkret. Det er fysisk, direkte og umiddelbart. Det kommer tydelig frem at Emile lever et konkret liv, hvor han bryr seg om det umiddelbare og direkte, det sansbare og fysiske. Ut i fra dette trekker jeg den konklusjonen at for å leve fritt må man leve i harmoni med dette. Rousseau skriver flere ganger om «her og nå», blant annet i sammenheng med det å leve; å leve her og nå. Jeg mener dette er en del av den friheten jeg finner hos Rousseau. Man må leve et konkret liv, ikke et abstrakt. Man må bry seg om det som angår seg direkte her og nå. Skulle man derimot gå rundt å tenke på noe abstrakt, for eksempel frykten for å dø (noe Rousseau anser som legenes verk), ville Rousseau sagt at man egentlig ikke lever. Nettopp fordi man ikke «er til stede» der hvor man fysisk er.

Som jeg har vist går alle disse punktene innenfor det frihetsbegrepet jeg finner hos Rousseau, det naturlige, skjebnen samt forholdet mellom krefter og begjær, på individets subjektive og konkrete forhold til verden. De tar utgangspunkt i en intern relasjon i individet. Men dette gjelder bare hvis man; for det første følger det naturlige. For det andre må man oppnå uavhengighet fra skjebnen og andre, altså det abstrakte. Og til slutt må individets behov aldri overskride dets krefter, igjen; det konkrete må prioriteres over det abstrakte. Skulle man bryte med noen av disse punktene er friheten utenfor rekkevidde. For

Rousseau kan man ikke oppnå en frihet som avhenger av krefter som står utenfor en selv.

Del 5: Den alminnelige mening

Tiden er kommet. Kanskje litt tidligere enn jeg hadde håpet, men jeg kan ikke la leseren sitte i uvitenhet lengre. Den alminnelige mening må forklares, individets uavhengighet fra den alminnelige mening er nemlig en nødvendighet for friheten. Den er jo tross alt ikke annet enn en abstrakt saumentalitet. Akk og ve, hvordan skal man forklare det. Eller har jeg nettopp gjort det? Jeg får vel si litt mer. Du vet hvordan en sang kan bli usaklig populær å spre seg som en landeplage over alle verdens hjørner? Er den virkelig så bra at alle genuint liker den, eller handler det muligens om trend og mote. Følg strømmen så er du sikker på å aldri være alene.

På ungdomsskolen ble jeg ledd av fordi jeg ikke brukte dongeribukse. Hvorfor skal andre bry seg om hva jeg har på meg? Dette er den alminnelige mening, som har fordommer om hvordan ting skal være og hvordan de ikke skal være. Den er basert på å følge flertallet, ubetinget, uten en gang å tenke seg om for å finne ut hvordan man selv føler.

Nå spør du meg hvordan dette er relevant med tanke på frihet. Gud forby at jeg måtte svare på et slikt spørsmål. Finnes det noe mer bindende enn fordommer som bestemmer hva du skal like av klær, sko, film, musikk, hvilket politisk parti du skal stemme på ja til og med hva du skal tenke og gjøre. Overalt hvor man skal snakke om det man liker er man under den alminnelige menings nåde. Kom ikke til en forsamling med mennesker for å si at du liker noe litt utenom det vanlige. Da blir du fort uglesett og må vandre alene inn i nattemørket. Men vær ikke redd for å vandre alene. Den ensomme vandrer kan se alt han åpner sine øyne for. Den bakerste sauene ser ikke annet enn..

Jeg tørr ikke si det, jeg er bundet av skikk og bruk.

Jeg skal snakke litt om smak. Ikke om smakssansen men den andre typen smak.

Når Rousseau snakker om smaken sier han at den tar mange former og at den kan utvikles. Han mener bestemt at smaken i samfunnet generelt er forvrengt av den alminnelige mening. For å unngå at smaken skal forderves på denne måten må man gjøre tre ting. Først må man være innoom mange kretser for å kunne få et sammenligningsgrunnlag. Videre må disse kretsene være preget av fornøyer og ikke forretninger, da forretninger preges av egennytten. Til slutt må man sørge for at nytelsen er viktigere enn forfengligheten. Den

alminnelige mening må ha minimalt med feste hvis ikke vil moten kvele smaken.

Her forklarer Rousseau hvordan smaken faktisk er og hvordan den burde være, men aldri kommer til å bli (i følge meg).

«Mengden har da ikke lenger noen egen bedømmelse, den følger bare dem den tror har større innsikt enn den selv. Når den godkjenner noe, er det ikke fordi det er rett, men fordi disse har godkjent det. Sørg til enhver tid for at hvert menneske har sitt eget syn; da vil det som i seg selv er mest tiltalende, alltid oppnå flest stemmer.» (s. 432).

For å oppnå frihet må man altså være uanfektet ovenfor den alminnelige mening. Jeg har tidligere snakket om det å klare seg selv og å være uavhengig av det abstrakte. Ved å ikke la seg påvirke av den alminnelige mening vil man oppnå denne tankemessige uavhengigheten fra det abstrakte. Når det viktigste ikke lenger er å passe inn i mengden står man fritt til å si sin mening uten å måtte lyge eller vri på sannheten. Hvis det viktigste er å passe inn så undertrykker man det konkrete ved sitt eget liv. Den alminnelige mening er et abstrakt konsept som går på bekostning av det naturlige, altså det konkrete.

Over alt møter man fordommer som, i følge Jean-Jacques, skapes av de mektige og rike gjennom deres egeninteresse og forfengelighet. Jeg kan ikke gjøre annet enn å le når jeg tenker på alle de menneskene som kjøper seg ny mobil år etter år, som selvsagt koster mange tusen kroner, mens jeg fortsatt har min gode gamle som jeg har hatt siden 2012. Tenk ikke på pengene jeg sparer, det er kun en trivialitet. Tenk heller på den tiden jeg har spart. Tenk på alt stresset jeg har unngått når jeg aldri tenker tanker som; «nå må jeg sjekke snapchat, jeg vil ikke gå glipp av noe. Nå må jeg sjekke facebook, jeg vil ikke gå glipp av noe.» Dette er tanker av en abstrakt art, og ville for Rousseau vært ensbetydende med å ikke leve.

*I don't want to watch your life in pictures
I'm tryin to be right there with ya – Bror Ali*

Hvor er den personen som påstår at poesi er irrelevant for det akademiske feltet? Gi ham denne teksten og han må pent se seg nødt til å spise sine ord.

Nei du. I sosiale sammenhenger er man ikke lengre til stede i den konkrete, direkte og

umiddelbare situasjonen. Vi lever i en virtuell verden. En abstrakt verden. Din mobil er blitt ditt seletøy og aldri vil du kunne klare deg en dag uten. Dine behov har strukket seg ut over dine krefter, og friheten er lang utenfor din rekkevidde. Du er blitt avhengig av dine «hjelpemidler» og du har mistet din menneskelighet. Ikke lenger er du tilstede i ditt eget liv, og i den grad du er det er du ikke annet enn en setefyller.

For ikke mange ukene siden satt jeg på pauserommet på min arbeidsplass sammen med fem andre. Fire stykker satt med bøyd hode og så rett ned i en lys og skarp skjerm. En satt med hodetelefoner, begravd i sin bærbare datamaskin. Den siste personen satt å spiste sin matpakke mens han forgyeves så seg rundt i rommet på jakt etter en samtalepartner. Spør meg ikke hvem denne personen var, min tålmodighet er også snart slutt.

Denne fortellingen er en illustrasjon. En illustrasjon som viser at det er ingen frihet i å alltid være på nett. Det er en lenke så stram og grusom at du aldri vil komme deg fri fra den. Har du noen gang prøvd å føre en samtale med noen som igjen fører en samtale med noen som ikke en gang er til stede? Sannsynligheten er stor for at den som ikke er til stede får større oppmerksomhet i sin samtale enn hva du gjør i din. Men når du igjen på din side også fører en samtale med noen som ikke er tilstede så går det deg vel hus forbi.

Slik har det tydeligvis vært lenge, for Rousseau skildrer det samme fenomenet fra sin tid. Han skriver om det vanvidd å ofre nuet for en fjern fremtid som kanskje aldri kommer. Han skriver om menneskets egenart som er blitt den minste delen av oss selv. Han skriver at vi strekker oss ut over hele jorden og da også gjør oss selv sårbare på hele denne overflaten. Og når var dette mer treffende enn nå? Han skriver: «Vi lever ikke lenger der vi er, men bare der vi ikke er. /.../ Å, menneske! Innskrenk livet i ditt indre, og du blir aldri mer ulykkelig.» (s.78).

Nå til dags synes det å være viktig å bli akseptert på et kvantitativt nivå. Man ønsker ikke å få et kompliment av sin beste venn, men av hundrevis av mennesker man ikke en gang har møtt. Vi deler heller bilder av maten vår på sosiale medier, i stedet for å nyte den varm sammen med de menneskene som er til stede. Vi er blitt slaver av våre innbilte behov og aldri kan vi gå mer enn en meter fra veggen, da ledningen til mobilladeren ikke når lenger. Ser du alle motsetningene mellom det abstrakte og det konkrete i dette avsnittet? Nei, jeg våger ikke å ta sjansen på det; din beste venn er en del av livet ditt, dere møtes jevnlig og

har et vennskapsbånd. Han representerer noe konkret. De hundretalls menneskene du aldri har møtt, vel, det er ganske abstrakt, eller hva? Det er enda et eksempel der oppe men jeg skal la leseren finne det selv.

Lykke er en del av Rousseaus frihetsbegrep, dette påstår jeg. Innskrenk deg til ditt indre og du blir lykkelig, dette påstår han. Og hvor rett har han ikke? Se bare for deg hvor mange mennesker som sliter psykisk på grunn av ting som ikke skjer i den konkrete verden. Vi får angst, depresjon og nervøse sammenbrudd på grunn av bilder vi er missfornøyd med, antall likes som ikke oppnår det tallet vi forventer, stygge kommentarer fra mennesker vi aldri har møtt. Du spør meg hvor jeg skal med dette. Må jeg virkelig forklare deg alt? Vi er bundet av den alminnelige mening. Ser du det nå?

For å være fri i dagens samfunn må man, som for Rousseau på hans tid, være hevet over den alminnelige mening. Dette gir ikke bare mye mening, det er også helt innlysende. Hvorfor skal du endre på deg eller dine meninger på grunn av mennesker du ikke har noen personlige relasjoner til? Det er det samme som at din person styres av andre mennesker, noe som tilsvarer fullstendig ufrihet. Selv om tidene har forandret seg er mye likt. Mennesker føyer seg fortsatt etter andres meninger. Finn frem saksen kjære venn, de tråder som gjør deg til en marionett er det bare du som kan klippe.

La meg fortsette med samme tema. Ofte er grunnen til at den alminnelige mening råder over oss et ønske om å passe inn. Dette er min påstand og med de beviser jeg legger frem kan jeg ikke se for meg at noen ønsker å bestride dette. Jean-Jacques karakteriserer en mann av hans tid som ingenting. Nå er det min tur til å gjøre det samme om menn av min tid. Vi følger hverandre i alt. Ingen ønsker å skille seg ut, ingen tørr å si andre imot hvis det oppstår en uenighet i meninger, ingen velger sitt syn uten forbehold og lever etter det, ingen er sikker i sin sak, ingen handler slik de taler, ingen er seg selv. «For å være noe, for å være seg selv og alltid den samme, må man handle slik man taler; man må alltid være sikker i sin sak, velge sitt syn uten forbehold og alltid leve etter det.» (s. 22).

*Freedom is a paperweight
But you can't explain that to an inmate*

Disse ordene er skrevet av en poet som går under navnet Slug. Jeg hørte de (ikke for første

gang) akkurat nå. Jeg skriver de her fordi jeg har lyst. Jeg skriver de her fordi jeg skulle ønske jeg forstod hva han mener. Jeg skriver de her for å være meg selv og alltid den samme.

For Rousseau er det viktigere å beholde sin integritet og individualitet enn å passe inn i mengden. Dette viser han gjennom Emile gjentatte ganger, da han handler utenfor normen i diverse sammenhenger. Fra naturen av er alle mennesker like og slik må det også være. Vårt felles kall er å være menneske. Med dette mener han ikke at vi skal ha de samme meningene, at vi skal like det samme eller se like ut. Det han derimot mener er at menneskene er født med de samme rettighetene og pliktene.

Når det gjelder våre meninger, den tro eller mistro vi har i forskjellige anliggender har Jean-Jacques noe smart å si. Det han egentlig snakker om i denne sammenhengen er religion, men jeg mener at dette er passende i alle sammenhenger hvor det er mer enn en side til en sak. Helt enkelt sier han at man må høre en side av en sak før man kan forkaste den. «Noe så banalt» hører jeg noen rope bakerst i lokalet. «Du har jo alt innrømmet at du selv gjør denne feilen». Riktig, men den som frivillig går i fella er ikke tatt til fange. Nå ber jeg deg spørre deg selv, har du aldri forkastet en mening eller en side av en sak uten å høre alt hva den har å si? Har du aldri tatt noe for gitt selv om det er en mulighet for at det var feil? Vi får se.

I *Emile* handler dette som sagt om religion. Hvordan kan du vite at din religion er den rette hvis du ikke har satt deg helt og fullt inn i alle andre religioner. Din religion er jo tross alt basert på hvor du er født og hvem du er oppdratt av. Nå tar vi en tenkepause. Hva annet kan dette være gjeldende for? La meg starte med politikk. Har alle som stemmer satt seg helt og fullt inn i hva alle partier mener og står for? Eller kan det heller være slik at mange stemmer på det de stemmer på basert på uvitenhet, fordommer, sosial klasse eller andre ting? Hvis du selv er medlem i Arbeiderpartiet vil du raskt nok forkaste et argument fra en person i Høyre, selv uten å vurdere om det er godt eller ikke.

Neste sak. Har du barn? Er de vaksinert? Viste du at det finnes mennesker som tror at vaksiner er skadelige, at de kan bidra til å utvikle autisme eller føre til død? Tenkte du over dette da du vaksinerte barna dine? Viste du at ikke alle er enige i at det er en bra ting? Det jeg prøver å si er; man bør tenke seg om før man stoler blindt på det ene eller det andre.

Kun ved å sette seg inn i alle sider av saken kan man få full oversikt for å treffe det riktige valget. Når det gjelder vaksiner så har man jo faktisk et valg, selv om det på utsiden kan se ut som om det er obligatorisk.

Jeg lar Rousseau gi deg innsikt så du bedre kan forstå:

«Blant alle de forskjellige religionene som bannlyser og gjendriver hverandre, er én eneste den riktige, hvis da noen overhodet. For å erkjenne den er det ikke nok å undersøke én av dem, man må undersøke alle. Og hvilket spørsmål det enn måtte dreie seg om, skal man aldri forkaste noe syn før man har hørt det. Man må holde innvendingene opp mot bevisene, man må vite hva enhver innvender mot de andre, og hva han svarer dem. Jo mer beviselig vi finner en mening, desto grundigere må vi undersøke hva det kommer av at så mange ikke ser det slik. Man måtte være svært enfoldig for å tro at det er nok å lytte til de lærde menn av sitt eget parti for å få innsikt i motstandernes begrunnelser. Hvor er de teologer som setter sin ære i å være redelig? Hvor er de som ikke begynner med å svekke sine motstanderes argumenter for å gjendrive dem? Enhver glimrer når han er blant sine meningsfeller, men den som hoverer med bevis blant sine egne, ville gjøre en tåpelig figur med de selvsamme bevis blant mennesker av et annet syn.» (s. 378).

Det Jean-Jacques snakker om her er akkurat det jeg har prøvd å vise allerede. Poenget er at vi må vite hva vi velger og hva vi velger bort. Så lenge man tar stilling og gjør et valg så holder det ikke å basere dette valget på uvitenhet. Rousseau har rett i at man ikke kan lære sin motstanders argumenter gjennom sine medsammensvorne. For gjennom sine medsammensvorne vil argumentene svertes for å svekkes. Videre beskriver han dagens politikk, hvor det viktige er å rakke ned på motstanderens synspunkt fremfor å fremheve sine egne. Og i hans siste setning viser han hvordan en vaksineentusiast ville blitt ledd av i et rom av skeptikere, og visa versa.

Dette kan kobles opp mot den alminnelige mening. Man skal ikke blindt ta andres ord for god fisk. Den kan være råttent, både med overlegg og ved uhell. Man må ha sine egne meninger og disse meningene må stamme fra en veloverveid begrunnelse. Men en ting er sikkert, for Jean-Jacques er det bedre å være uvitende enn å vandre ut i en villfarelse. Dermed synes det å være greit å si «Jeg vet ikke om vaksiner er bra eller dårlig for barnet mitt. Men jeg har sjekket det jeg kan sjekke og jeg har truffet mitt valg.» «Husk, ja husk til alle tider at uvitenheten aldri har gjort noe ondt, at villfarelsen alene er

til skade, og at man aldri går seg vill fordi man ikke vet, men fordi man tror man vet.» (s. 191).

Menneskets dårskap er endeløst. Det er lenge siden vi verdsatte noe for den nytten (verdien) det har i seg selv. Istedet verdsettes ting ut i fra hva vi mennesker synes om det, hvem det er laget av, eller hvordan det ser ut rent estetisk. Når noe er verdifullt kan det være fordi det er sjeldent. Det kan være fordi moten har bestemt det. Det kan være fordi det gjennom den alminnelige mening har blitt et innbilt behov hos oss. Gir det kanskje mening at en genser med en merkelapp skal koste mer enn den samme genseren uten merkelappen? J.-J., svar du. Han gidder ikke svare oss. Skal jeg være helt ærlig så er det deg han ikke gidder å svare. Meg har han svart for lenge siden.

For Rousseau har tingene sin verdi i seg selv. Han tar ikke del i dårskapen å verdsetter ikke det dyre fremfor det nyttige. «Lær derfor barnet først hva tingene er i seg selv, og deretter hva det er i våre øyne. Slik vil det bli i stand til å sammenligne den alminnelige mening med sannheten og heve seg over det simple;.../. (s. 220). Hvis barnet lærer om den offentlige mening før det kan å bedømme den vil det ta til seg denne meningen som sin egen. Skjer dette er alt fortapt i følge Rousseau.

Emile dømmer ting etter de fordelene de gir han. Han dømmer dem etter det de kan gi han av hjelp i forbindelse med sikkerhet, livsoppholdelse og velvære. Han dømmer dem etter sin konkrete nytteverdi. Hvem akter skomakeren over gullsmeden, hvem akter en komfortabel bekledning fremfor en prangende. Hvem akter den reelle nytteverdien til fordel for den sosiale status. Emile gjør. Og jeg. Hva med deg?

Unyttige ting som er ettertraktet vurderes etter hva de koster. Grunnen til at de rike verdsetter slike dyre unyttige ting så høyt, påpeker Jean-Jacques, er at de fattige ikke har råd til dem. Han sier, jo mer en gjenstand koster, jo mindre er den verdt. Slik er det også når det kommer til vår bekledning. Rousseau skildrer det han kaller vettløse lærere som truer sine elever med simple bekledninger. På denne måten reduserer de mennesket til sin bekledning hvor vår verdi bestemmes av vår klesdrakt. De som foretrekker et klesplagg fordi det er kostbart er slaver av luksusen og moten. Husker du historien jeg fortalte om dongeribukse på ungdomsskolen? Vel, det gjør jeg.

Den som ikke ser koblingene mot frihet kan like så godt bare legge fra seg lesningen. Dra gjerne på butikken å bruk ditt medlemskort og bankkort i samme slengen. Bruk smartphone hvor du har aktivert «min lokasjon». Bruk internett, lag uendelig med digitale fotspor, la store selskaper tilpasse personlig reklame kun for deg. Flytt like gjerne til panoptikon. Du bor der alt, det eneste som mangler er din fysiske tilstedeværelse. Sørg for at alle vet hvor du er, hvem du er og hva du gjør, til en hver tid. Har du noen gang blitt stoppet av politiet? Viste du at du har krav på at politiet identifiserer seg med enten navn eller tjenestenummer samt stilling/grad? Det står i politiloven paragraf 20. Husk alltid, glem aldri, at det egentlig skal være slik at politiet er folkets tjenere, ikke folket som er politiets tjenere. Det samme gjelder forøvrig politikerne.

Egentlig. Egentlig. Hvilket fint ord. Hvilket.. ubrukelig ord. Det nytter ikke å si; «slik skal det egentlig være», når det i realiteten er helt annerledes. Jean-Jacques sier at kongenes kriger er moderate, deres fred derimot er fryktelig. Dermed er det bedre å være deres fiende enn deres undersått, påstår han. Slik er det også nå til dags, påstår jeg, når det gjelder politiet. Det er bedre å være deres fiende enn deres undersått. Hvis du søker etter «police shootings» på internett så finner du beviset mitt. Eventuelt kan vi ta vår alles Bror Ali på ordet :

*Police shoot my nephews in the street like it's normal
But they've been doing that a century or like four though
It's horrible*

Jeg sier det igjen; dagens mest relevante filosofer er rapartister. Rousseau hadde likt dette. Det er en beskrivelse av et konkret fenomen som tar sted i verden. Om du ikke liker det får det så være. *Emile* ble ikke akkurat verdsatt i sin tid den heller.

Del 6: Nuet og kjærligheten

Når man snakker om individets subjektive forhold til verden slipper man ikke unna det å leve i nuet. Rousseaus frihetsbegrepet er konkret og sanselig, dermed er det for Jean-Jacques unaturlig å ha tankene et annet sted enn der man fysisk er til stede. Han mener det er viktig at man lever der man er, slik man er. Hvis man går å tenker på ting som ikke fysisk angår seg her og nå kan man ikke oppnå frihet fordi; man binder seg til noe abstrakt. Det abstrakte står i motsetning til det konkrete. Altså kan man ikke oppnå frihet hvis man gir næring til det abstrakte. Hei hei moderne verden. Finner du noe frihet i dine sosiale medier? Facebook vet hva du gjør. Før gjorde de det ulovlig, men nå har de sagt ifra så da er det greit.

Jeg skal nå gå tilbake til J.-J.' tanker om det konkrete og sansbare, som bringer med seg det å lever her og nå, fremfor i en abstrakt sinnstilstand. Han anklaget nemlig sine samtidige for å ikke ta et barn for et barn. De ville alltid finne den voksne i barnet. Nok en gang må jeg følge i hans fotspor å anklager mine samtidige for akkurat det samme. Hva godt gjør det et seks år gammelt barn å sitte på skolebenken? Argumentet er at barnet behøver å lære seg disse tingene for å fungere i samfunnet i voksen alder. Altså prioriteres den voksne alder (fremtiden, det abstrakte) fremfor barnets alder (her og nå, det konkrete). For Rousseau er det slik at den som ikke lever her og nå ikke bare er ufri, den lever nemlig ikke i det hele tatt. Våkner opp foreldre, deres barn er døde. Deres muligheter til å ta del i verden er frarøvet dem. Deres sinn skal utvikles, la deres ubrukelige leger forfalle. De har vi ingen bruk for, vi har jo maskiner. Du tok feil kjære Jean-Jacques, fornuftens alder er tidligere enn du trodde og sinnet kan utvikles uavhengig av et sterkt legeme!

J.-J. misliker legekunsten. Om legene sier han; «Vi trenger mennesker, men fra deres hender ser vi ingen komme.» (s. 40). Han mener legene gjør mere ondt enn godt. Rousseau vet ikke om en eneste sykdom legene kan helbrede, men han peker på flere som han mener legene påfører oss; feighet, fryktsomhet, godtroenhet og dødsangst. Legene gjør menneskene redde for å dø, påstår Jean-Jacques. Og gjennom vår frykt for å dø, glemmer vi å leve i nuet. Nuet ofres for fremtiden, det konkrete ofres for det abstrakte.

Legekunsten er unaturlig; «Fra naturens side mestrer menneskene varig lidelse og dør i

fred.» (s. 42). Barnet kan ikke helbrede seg selv, sier Rousseau. Derfor må det forstå å være sykt. Dette er en kunst som er bedre enn legekunsten, fordi det er naturens kunst. «En mann som lever ti år uten leger, lever lenger for seg selv og andre enn den mann som lever tredve år som legenes offer.» (s. 43). Mannen som lever uten leger lever et konkret liv. Mannen som er legenes offer lever et abstrakt liv. Han ser alltid fremover, i frykt for å bli syk og dø. Faktisk lever han egentlig ikke i det hele tatt, mener Jean-Jacques. Vi trenger mennesker, men fra deres hender ser vi ingen komme!

Legekunsten er unaturlig samtidig som den fjerner oss fra det konkrete livet, når den alltid får oss til å leve i fremtiden fremfor nuet. Frykten for å dø sørger for at vi glemmer å leve. «Heller enn å lege våre sykdommer innjager den oss skrekken for dem; heller enn å holde døden på avstand får den oss til å føle den i forveien; den sliter livet ut i stedet for å forlenge det.» (s. 41). «Hvilket vanvidd det er for et vesen så flyktig som mennesket å alltid skue inn i en fjern fremtid som så sjelden kommer, og å forsømme nuet det har en visshet om!» (s. 77).

Nå kan vi ta denne legekunsten, som Rousseau finner til å være livsdistanserende, å sette det opp i mot et av de eksemplene jeg kom med tidligere; vaksinerer. For Jean-Jacques hadde vaksinerer vært uaktuelt. For det første; det går i mot det naturlige. Bli man syk så blir man syk, slik er det fra naturen av. Men enda viktigere, J.-J. ville sagt at vaksinerer fjerner oss fra nuet. Vaksinerer er en handling for å unngå død eller sykdom i fremtiden, altså er det et abstrakt konsept. Det jeg skal frem til med legekunsten er at den ikke går over ens med Rousseaus frihetsbegrep. Den fjerner oss fra det konkrete (nuet) og den får oss til å frykte det abstrakte (døden).

Lofotens Håkan Hellström er enig. Vi må ta tilbake nuet:

*Alt va mye bedre før
Ska æ gå heile livet og se mæ tilbake?
Alt va mye bedre før
La mæ ta tilbake nuet
La mæ ta tilbake nuet*

Samfunnet er ufritt, dette har vi sett. «Nei, det har jeg ikke sett», sier du. Neivel, jeg har

sett det. Jeg har jo tross alt lest Rousseau. Når vi frivillig velger å leve i et ufritt samfunn er det fordi menneskeslekten binder oss til det. Jeg drømmer om å leve utenfor samfunnet, men ser på det som en umulighet på grunn av min kjærlighet for mine nærmeste. Vi er avhengige av hverandre på godt og ondt. Ensomheten er ikke til å holde ut, dette har Bergman prøvd å vise oss utallige ganger.

Når jeg nok en gang er inne på samfunnets ufrihet klarer jeg ikke å holde meg selv tilbake og ser meg nødt til å fortelle om en video jeg nettopp så på det uendelige internett. Du vil ikke få en link til denne videoen, er det av interesse kan du lete den opp selv. Jeg for min del har ikke gjort noe research rundt videoen, for om det den sier er sant eller ikke trenger ikke å ha noen betydning. Jeg viderefremidler den her som en historie, ikke en faktafortelling.

Som Jean-Jacques hører også jeg ramaskriket fra mine lesere. Jeg tar selvsikre steg og har en bøtte med is i magen. Vi støtter hverandre, Rousseau og jeg, og nok en gang skal han snakke for meg, med et utsagn som snakker for seg. Historen om videoen kommer påfølgende.

«De antikke historikerne har en mengde tanker som man kunne trekke nytte av, selv når de fakta som de legges frem med, skulle være uriktige. Men vi forstår ikke å nyttiggjøre oss historien; kildekritikken overskygger alt, som om det var så viktig at noe var sant for å trekke nyttig lærdom av det. Fornuftige mennesker bør anse historien som en vev av fabler hvis moral er svært godt egnet for det menneskelige hjertet.» (s. 178).

Videoen viser en mann og en kvinne som er til stede hos skatteetaten her i Norge. De har funnet ut at hele befolkningens fødselsattester er copyrightbeskyttet. Dette betyr at vi ikke har rettigheter på å bruke vår egen fødselsattest eller den informasjonen som står på den. Altså er det staten som eier vårt navn, personnummer osv. Disse menneskene prøver å få en fullmakt fra skatteetaten som sier at de har rett på å bruke sin egen fødselsattest. Dette får de ikke. For det første; vi har et personnummer. Jeg har hørt det bli kalt for slavenummer og jeg sier meg ikke uenig. For det andre; som individ blir vi totalt abstraherte. Vi er et tall, et tall som staten eier rettighetene til. Når man som individ blir abstrahert i samfunnet så kan man bare glemme å bruke ordene frihet og samfunnet i samme setning. De er uforenelige.

Tving meg ikke til å si det igjen, for du vet nå godt selv hvor du må for å finne friheten.

Jean-Jacques, min gode venn og veileder. Du har også ditt å si om realiteten i samfunnstilstanden, hvor vi har «en rettslig likhet som er oppdiktet og tom» (s. 286). Det er jo så åpenbart. Men samtidig så utrolig vanskelig å se. Massene påvirker minoriteten og saueflokkene følger ikke det sorte får som stopper opp på avgrunnens kant for å tenke seg om. Hopp kjære borger, hopp.

I følge Rousseau bryter den offentlige makt ned den likheten menneskene hadde i naturtilstanden, fordi den er et middel for den sterke som han kan bruke til å undertrykke den svake. Slik er holdningen i alle lands lover, uten unntak. Så kan man spørre seg hvorfor vi frivillig velger å leve i samfunnet hvis det er slik. Jeg ser to grunner, hvor den første mest sannsynlig er den mest utbredte og den andre hadde vært allmenngyldig hvis den første forsvant. Den første er uvitenhet. Den andre er menneskenes gjensidige avhengighet.

La meg se nærmere på denne gjensidige avhengighet. Rousseau sier at når det kommer til menneskenes fysiske behov (mat, vann etc) er vi tjent på å gå sammen i grupper for å hjelpe hverandre. Dette er lurt fordi noen er flinke til en ting, andre til noe annet. Ved at alle gjør oppgaver som spiller på sine styrker vil det bli mer til overs. Dette prinsippet er alle våre institusjoner basert på. Men dette er ikke det som gjør menneskene gjensidig avhengige. Alle kunne gjort alt selv. Det er våre emosjonelle behov som binder oss til menneskeslekten.

«Han var fri, og nå ser jeg ham bundet. Så lenge han ikke elsket, var han ikke avhengig av andre enn seg selv og sine behov. Straks han elsker, blir han avhengig av sin hengivenhet. Slik formes de første bånd som knytter ham til menneskeslekten.» (s. 281-282).

Grusomme verden. I den grad vi har mulighet til å være fri, mister vi denne friheten gjennom våre bånd til andre mennesker. Men er det dette Rousseau mener? Mener han at ved å elske andre mennesker blir vi ufrie? Det er nok en mulighet for at det ikke er så enkelt. Jeg får gå dypere til verks.

Det å elske binder oss til, om ikke hele menneskeslekten så ihvertfall, våre nærmeste. Det

var dette jeg prøvde å vise da jeg skrev at det ville vært umulig for meg å flytte ut i skogen. Men det betyr vel ikke at jeg er ufri av den grunn. Det er tross alt mitt valg å bli værende i samfunnet slik at jeg kan beholde de relasjonene som er viktige for meg. Og for Rousseau er det å elske en nødvendighet for å være lykkelig. «/./ og jeg kan ikke forestille meg at den som ikke elsker, kan være lykkelig.» (s. 265).

Det som gjør at dette ikke er ufrihet, men tvert om frihet, er at jeg på denne måten beholder den konkrete dimensjonen ved min tilværelse. I mine vennskap og familierelasjoner har jeg ubrytelige bånd som gir livet mitt en direkte og umiddelbar mening. Jeg lever et konkret liv. Det er kjærlighet. Det er lykke. Det er frihet.

Jeg ber deg, ikke påstå at man kan være fri i samfunnet fordi man har kjærligheten. Kjærligheten eksisterer ikke på grunn av samfunnet, den eksisterer til tross for samfunnet. Gjennom kjærligheten kan man i samfunnet oppnå det Rousseau kaller borgerens begrensede frihet. Men den fulle friheten kan man bare finne i naturtilstanden. Samfunnet er abstrakt, det er umulig å finne friheten der.

Den som ikke har knyttet noen bånd til andre mennesker kan kanskje leve helt isolert på utsiden av samfunnet. Men hvor finnes dette mennesket? Vi er blitt sosiale og dermed også avhengige av hverandre. Gleder må deles, hvis ikke er de ikke ekte. «Jeg sier det igjen: å ha enerett på sine gleder betyr gledenes død.» (s. 450). Alexander Supertramp bekrefter dette da det hevdes at han skrev disse ordene, alene i villmarken, før sin død : «Happiness only real when shared».

Kjære leser. Ikke klandre meg hvis referansene mine går over hodet på deg. Det er du som ser for lite film.

Emiles oppdragelse skal lære ham å elske. Selv om han er glad i naturen og livet utenfor storbyene, et fredelig liv uten pomp og prakt, ønsker han ikke å være i ensomhet. Oppdrageren har formet hans hjerte til å forstå å elske. I utdraget som følger viser Rousseau hvordan Emile, til tross for sin dragning mot naturen, heller ønsker å bli ved Sofies side enn å dra fra henne.

«Han blir imidlertid når han må bli, men han er urolig og opprørt og synes å kjempe med seg selv; han blir fordi han er i lenker. Dere vil si: «Dette er altså behov du har

underlagt ham, en byrde du har gitt ham.» Og det er ganske riktig; jeg har pålagt ham å være mann.» (s. 561).

Aiai, hva har vi her? Emile er i lenker. Men Jean-Jacques påpeker at disse lenkene er nødvendighetens lenker, det er lenkene som følger av være en mann. En del av det å være fri er å være et menneske (i denne sammenhengen en mann) fult og helt. Rousseau viser at for å være menneske må man elske, og Emile elsker Sofie. Av dette kommer det at det å være emosjonelt knyttet til et annet menneske ikke er frihetsberøvende. Det vil heller være helt motsatt, det er med på å gjøre deg til et menneske. Når man elsker noen er man en konkret del av verden. Man gjør noe konkret og direkte, man lever sitt liv. Og om jeg ikke tar helt feil er vi ikke langt unna at dette snart er det eneste punktet hvor ingen overmakt følger med på hva du foretar deg. Åpenbart helt frem til du gifter deg, da du nok en gang innskrives i manntall. Eller enda tidligere for de av dere som frivillig velger å dokumentere dette på internett ved hjelp av facebook eller lignende.

Jeg får trekke noen tråder mellom kjærligheten og de punktene jeg har funnet i Rousseaus frihetsbegrep. Først og fremst; vi vet allerede at Rousseau mener at lykke ikke er oppnåelig uten å elske. Vi vet også at lykken består i å bruke sin frihet, jeg har gjengitt det i et sitat. Altså er friheten og kjærligheten knyttet sammen gjennom lykke. Man må elske for å kunne bruke sin frihet. Kjærlighetens lenker er nødvendighetens lenker, og enhver som har lest *Emile* ved at både J.-J. og Emile følger nødvendighetens lov uten innvendinger.

Kjærligheten; er den naturlig? Selvsagt. Nok om det, jeg går videre.

Godtroende leser, jeg skal da forklare hvorfor. I naturtilstanden, som er Rousseaus forklaring på hvordan mennesket levde før samfunnet, er det lett å se for seg at kjærligheten fant sted. For Jean-Jacques er menneskets hovedprioritet alltid å leve. Dermed vil det være naturlig å gjøre sitt ytterste for å føre slekten videre. Om det var kjærlighet eller om det kun var for reproduksjon er vel en diskusjon vi strengt tatt kan hoppe over? Det vi kan være enige om er at det var naturlig for menneskene å komme sammen i familier for å videreføre slekten. Dermed er familielivet, jeg kaller det kjærlighet, en naturlig situasjon for menneskene.

For Rousseau er kjærligheten mellom mor og barn den viktigste og naturligste kjærligheten. Men kvinnene har sluttet å oppdra sine barn, sier han. De vil ikke lenger være

mødre, barnet blir i stedet oppdratt av sin amme. Slik forsvinner kjærligheten mellom mor og barn, og alt forfaller, sier Rousseau. Også vi, i dagens samfunn, venter ikke veldig lenge før vi overlater oppdragelsen av våre barn til andre mennesker. Jeg antar at mange kvinner ammer sine egne barn, men når sjansen byr seg er de ikke vonde å be; barnet sendes ut i hendene på fremmede mennesker. Det sies at å være mor er verdens vanskeligste jobb. Så vanskelig er den at ingen klarer å gjøre den alene. Det er lett å forstå hvorfor Jean-Jacques finner samfunnet til å være abstraherende og dermed også ufritt

Jeg føler en digresjon komme snikende. Familielivet har vi tatt med oss inn i samfunnet. Husker du Rousseaus forklaring på en god samfunnsinstitusjon? Den fjerner mennesket fra sin natur. Kan det hevdes at familielivet er på vei til å forsvinne? Det kan hevdes. Alt kan hevdes. Er samfunnet i ferd med å fjerne mennesket fra sin natur, ved å fjerne familielivet? Har du hørt uttrykket «Pappa er overflødig»? Teknisk sett er det sant. Fremtidens familie vil bestå av mamma, barn og ukjent donor.

Barn : «Hvor er pappa?»

Mor : «Han bor i Danmark»

Jeg vet det. Mine utsagn og påstander er provoserende. Mange hadde blitt irritert eller oppgitt, noe som for en humorist er et mål i seg selv. Jeg ønsker å presisere at jeg ikke tar noe standpunkt på den ene eller andre siden når jeg gjør slike påstander. Jeg prøver å fremstille det i et kritisk lys uten et riktig svar. Men et hint av sarkasme og humor er det minste jeg kan bidra med.

Tilbake til kjærligheten. På samme måte som jeg ser kjærligheten knyttet til det naturlige ser jeg også en kobling mot skjebnen. Kjærligheten gjør oss lykkelige, sier Rousseau, og den som virkelig er lykkelig vil ikke bry seg om alt annet går tapt. Dette er min påstand. Ut over dette er kjærligheten også redningen fra ensomheten, en skjebne så grusom at Rousseau anser samfunnet som et mindre onde.

Ut over dette mener jeg at Rousseau ser på det som enhver manns skjebne å finne kjærligheten. Denne konklusjonen trekker jeg ut fra sitatet ovenfor, hvor han skriver at kjærligheten er et behov og en byrde som følger med det å være mann.

Nok et sidespor og jeg kjenner leserens tålmodighet renne ut av timeglasset. Fødselsraten i

Norge er gått ned, hevdes det. En grunn som trekkes frem er kvinners økende satsning på en yrkeskarriere. Nok et sidespor, nok en situasjon hvor samfunnet fjerner mennesket fra dets natur. I følge Jean-Jacques, må huskes!

Til slutt kan jeg trekke koblinger mellom kjærligheten og mannens kroppslige styrke. Mannen må ha krefter nok til å forsørge seg og familien sin. Rousseau beskriver jo mannen som den som arbeider for kvinnen, som tjener hennes brød og forsørger henne. Og om deres begjær skulle begrense seg til kjærligheten dem i mellom, samt det nødvendige for å overleve, så ville de aldri mangle noe.

Jean-Jacques har tatt på seg rollen som Emiles oppdrager. Men er han egentlig oppdrageren? Jeg har nok allerede gitt deg svaret på dette, men jeg skal se nærmere på det nå. I stedet for oppdrager anser jeg Rousseau heller som en veileder. Denne teksten har belaget seg på å finne en teori om frihet i *Emile*. Boka handler om oppdragelse, men også frihet. La meg derfor anta at Emile skal oppdras til frihet, dermed kan man begynne å snakke om det pedagogiske paradoks. Hvis man nok en gang skulle kalle Rousseau for Emiles oppdrager (og ikke veileder) vil man komme til meg med anklager; hvordan kan du si at Emile skal oppdras til frihet? Har du kanskje ikke fått med deg at oppdrageren manipulerer Emile opp i forskjellige situasjoner? At han planlegger, forutser og utfører akkurat det som trengs for å føre Emile dit han vil?

Joda, kjære leser, jeg har fått det med meg. Jeg har alt skrevet om hvordan Rousseau mener at det å ha makt ikke har noe med frihet å gjøre. Oppdragerens manipulasjon av Emile er en form for makt. Gjennom makten er du avhengig av skjebnen og dermed er friheten ikke oppnåelig. Om makt skulle vært frihet ville dette vært et konsept som hadde oppstått i samfunnet, hvor makt er relevant. Men Jean-Jacques godtar ikke dette konseptet, samfunnet er abstrakt og makten er underlagt skjebnen. Nok en gang; makt er ikke frihet. Friheten er for J.-J. det naturlige og konkrete.

Rousseau manipulerer Emile, vi er enige i det. Men hvorfor er ikke dette ufrihet? Hvis oppdrageren manipulerer eleven sin så har eleven en ufri oppdragelse, vi er enige der også. Alltid får jeg denne gode følelsen når målet nærmer seg.. Emile er ikke Jean-Jacques' elev. Han er naturens elev! Hvis du ikke fikk det med deg i Rousseau sitt sitat så fikk du det med deg i diktet mitt. Jean-Jacques er ikke oppdrageren,

han er veilederen.

Emile følger ikke samfunnets frihet, hvor makt muligens er relevant. Han følger naturens frihet, nødvendighetens frihet. Han lever et konkret liv. Det at veilederen manipulerer han opp i ulike situasjoner er ubetydelig. Han er naturens elev og tar sin lærdom av naturen. I en falsk situasjon kan han fortsatt finne den naturlige lærdommen. Oppdrageren hans bruker ikke makt, den er ikke manipulerende, den følger nødvendighetens lov. Det er naturen og det naturlige, Emile har alltid handlet i samsvar med disse to. Og det vil han alltid gjøre.

Greit, jeg antar at du kjøper premisset mitt og godtar påstanden om at naturen er Emiles oppdrager. Men Rousseau er fortsatt veilederen og han bruker fortsatt makt. Jepp. De beste historiene er bittersøte, også denne. Jean-Jacques tar på seg rollen som veileder. I denne rollen må han bruke makt, slik er det bare. Det er nødvendighetens lov. Ved å frivillig ta på seg denne rollen har han bevist ofret sin egen frihet til fordel for Emiles. Gjennom den makten han får som veileder gjør han seg avhengig av skjebnen, hans frihet er borte. Men til gjengjeld kan Emile finne sin, dette vet Rousseau. Hvilken uselvisk handling, Hvilken ubeskrivelig kjærlighetserklæring!

Del 7: Lykke, frihet.

Jeg får gå litt inn i lykkebegrepet, som uforventet har blitt en del av denne teksten. Vi vet ikke hva absolutt lykke eller ulykke er, sier Jean-Jacques. Jeg ser ikke en eneste god grunn til å skulle forklare dette med egne ord, Rousseau er den som best kan få frem Rousseaus tanker, ikke sant? Etter du har lest de kommende sitatene kommer du til å se den samme sammenhengen som jeg ser:

«Den som kjenner minst smerte, er den lykkeligste; den som kjenner minst glede, er den ulykkeligste. Alltid flere lidelser enn nytelser; denne ubalansen har vi alle felles. Menneskets lykke her på jorden er altså bare en negativ tilstand, som måles etter den minste mengde lidelser.» (s. 73).

Lykke er for Rousseau altså en tilstand av minst mulig smerte og mest mulig glede. Selvsagt vektlegger han mindre smerte som viktigere enn mere glede, noe jeg finner til å være meget passende for hans tankegang, som jeg vil beskrive som pessimistisk oppløftende. Jepp, et nytt uttrykk ble nettopp skapt. Send det inn til «årets ord», men si ikke at det var fra meg. Jeg har ingen ønsker om at navnet mitt skal bli varmt omtalt av mennesker jeg ikke kjenner. Jeg har ingen dragninger mot det abstrakte, jeg ønsker å beholde mine sjanser til å nå friheten, uansett hvor små de måtte være.

«Enhver følelse av smerte er uadskillelig fra ønsket om å bli befridd fra den, likesom enhver forestilling om lykke er uadskillelig fra ønsket om å oppleve den. Ethvert ønske forutsetter et savn, og alle savn er smertefulle. Vår elendighet består altså i misforholdet mellom våre ønsker og evner. Et fornuftig menneske hvis evner og ønsker var i overensstemmelse, ville være et fullstendig lykkelig menneske.» (s. 73).

Her er det, kjære leser. Den røde tråden er funnet og all min bruk av ordet lykke er berettiget. Ønsker er savn og savn er smerter. Smerter er ulykke og vi ønsker å bli befridd fra det. Ønsker er savn og savn er smerter. Hvilken fin ring. Over til poenget mitt; vår lykke avhenger, som vår frihet, av vårt interne forhold mellom krefter og begjær. Eller som Rousseau sier i dette sitatet, ønsker og evner. Det er det samme.

Våre krefter må være store nok til å kunne dekke våre begjær. Men! Vi må passe på. Hvis

de blir for store i forhold til våre begjær vil vi sitte igjen med et ubrukt potensiale. Når dette skjer vil ikke mennesket nyte godt av hele sin eksistens, sier Rousseau. Og skulle begjærene være større enn kreftene vil vi være ulykkelige. Det er på dette siste punktet at Jean-Jacques finner samfunnet til å være ufritt. Som jeg har vist tidligere mener han at samfunnet øker våre begjær grenseløst. Og når våre begjær øker blir vi svake og ulykkelige, nettopp fordi våre begjær (ønsker) blir større enn våre krefter (evner). Kanskje kan det virke som om lykke og frihet er det samme. Det er ikke min intensjon å skape denne illusjonen. Men det er helt riktig at de begge spiller på individets interne forhold mellom krefter og begjær, og dermed er det forståelig at de ser ut som en og den samme. Eller..er de en og den samme?

Rot. Alt har smeltet sammen og blitt til en malstrøm av tanker. Friheten består av; likevekt mellom individets krefter (det konkrete) og begjær (det abstrakte), uavhengighet fra skjebnen (det abstrakte), samt det å leve et liv i nuet (det konkrete), som er i harmoni med det Rousseau kaller det naturlige (også det konkrete). Kort sagt er frihet det å leve et konkret liv. Husk dette.

Lykke består også i at det vi vil og det vi kan stemmer fullkomment overens. Og om dette sier Jean-Jacques; «Det var slik naturen, som har gjort alt til det beste, først innrettet det.» (s.74). For det første, her er beviset på at Rousseau mener det naturlige er det beste. For det andre, lykken og den måten den oppnås på er naturlig. Det er slik naturen har bestemt at det skal være. Dermed går lykken, slik som friheten, på forholdet mellom krefter og begjær samt harmonien med det naturlige.

Jeg håper du henger med, jeg sliter selv, men det er kun fordi det er så vanskelig å sette ord på de tankene jeg har i hodet. Jeg ser målet men trenger hjelp for å komme meg dit. Jeg er ufri, jeg er ulykkelig.

There's nothing--no veil between me and the wheel of fire. I can see him with my waking eyes.

Du vet godt at den siste setningen ikke er skrevet av meg, og jeg gjør ingen forsøk på å late som om den er det. Men hvis du ikke vet hvor den kommer fra kan du takke deg selv.

Samfunnet er unaturlig, dette viser Rousseau idet han beskriver naturtilstanden som menneskets naturlige tilstand. Samfunnet øker menneskenes begjær ut i det uendelige og gjennom denne økningen av begjær blir vi svake. Vi får en ubalanse mellom krefter og begjær. Ut av disse to punktene trekker jeg slutningen om at i samfunnet kan mennesket hverken være fritt eller lykkelig. Denne ubalansen mellom krefter og begjær gjør dette til en umulighet. Ubalansen oppstår gjennom samfunnet, som er unaturlig.

Og nå er det strengt tatt ikke noe vits i å snakke om skjebnen lengre. Menneskets skjebne er å være ulykkelig og bundet, da vi alle fødes inn i samfunnet, samfunnet som er ufritt og gjør oss ulykkelige. Dermed er uavhengighet fra skjebnen også en umulighet, nettopp fordi samfunnet eksisterer. Og gjennom samfunnet blir vi også tvunget til å være avhengig av andre mennesker.

Om naturtilstanden sier Jean-Jacques dette: «Det er bare i denne primitive tilstanden at likevekten mellom evnen og ønsket forekommer, og at mennesket ikke er ulykkelig.» (s. 74). Videre skriver han:

«Omvendt er det slik at jo mindre mennesket har fjernet seg fra naturtilstanden, jo mindre er avstanden mellom dets evner og begjær, og jo mindre blir hindrene for dets lykke. Aldri er det mindre ynkelig enn når det synes frarøvet for alt, for nød og elende består ikke i selve fraværet av ting, men ved det at man føler et behov for dem.» (s. 74).

Her viser han at det naturlige er en nødvendighet for balansen mellom krefter og begjær, ønsker og evner. Rousseau viser her til at det er det abstrakte som skaper våre smerter, som gjør oss ulykkelige og ufrie. Følelsen av at man behøver noe er en higen etter noe abstrakt, noe som er fjernt, ikke direkte, umiddelbart eller fysisk. Og er det da rart at det hevdes at vår psykiske helse har forfalt, at vi plages av depresjoner og ulykkelighet? Vi som lever våre dobbeltliv på sosiale medier har da ingen muligheter for å oppnå hverken lykke eller frihet.

«Den virkelige verden har sine grenser, mens den innbilte er grenseløs. Vi kan ikke gjøre den første større. La oss derfor innsnevre den andre, for alene avstanden mellom disse to volder alle kvalene som gjør oss virkelig ulykkelige.» (s. 74).

Med tre enkle setninger har Jean-Jacques gitt det moderne samfunn løsningen for å oppnå

et lykkelig liv og en tilværelse i frihet. Den virkelige verden har sine grenser; den er konkret, den eksisterer og vi er fysisk tilstede i den. Den innbilte er grenseløs; den er abstrakt, og vi er der kun gjennom innbilning eller ønsketenkning.

Lev livet i den virkelige verden, og endatil, akkurat der du er. Det er nemlig slik at det kun er der du fysisk er tilstede at du kan ta del i verden for å ha mening og betydning, mener Rousseau. Her kan du være fri. Men i den innbilte verden finnes det ingen grenser. Alt kan ønskes, tenkes og drømmes. Slik vil våre begjær bli større enn våre krefter og friheten faller utenfor vår rekkevidde.

Hvordan lever vi i det moderne samfunn? Påstander kan bli gjort om at vi lever to liv; et fysisk og konkret, vårt «ekte» liv. Og et abstrakt, gjennom ønsker, mål og drømmer. Men det abstrakte har med tiden blitt enda mer abstrakt, eller, kanskje det heller er slik at det abstrakte har smeltet over i det konkrete livet..? Jeg tenker her på internett, og mer spesifikt sosiale medier. Et vennskap kan tradisjonelt sett beskrives som en relasjon mellom to mennesker som tilbringer tid med hverandre. De hjelper, støtter og er der for hverandre, med en forståelse av gjensidig dedikasjon og hengivenhet. Et vennskap nå til dags består kun i å være på den andres «venneliste». Vennskapet, som før var en konkret dimensjon ved verden, har nå blitt til noe abstrakt og meningsløst.

Jeg tror vi har noe å lære av Jean-Jacques når det gjelder det å leve livet i den virkelige verden, samtidig som vi innsnevrer den innbilte. Det kan hevdes, nei, jeg hevder at vår innbilte verden har blitt større og viktigere for oss med årene. Dette har ført oss lengre bort fra naturtilstanden, det ville Rousseau vært lite i tvil om. Dermed hevder han samtidig at vi har blitt mindre lykkelige, da man er mere lykkelig jo nærmere man er naturtilstanden. I et perspektiv for dagens samfunn kan man spørre seg om vår innbilte verden (sosiale medier) har hatt en negativ effekt på vår psykiske helse. Dårlig psykisk helse kan vel sees i sammenheng med å være ulykkelig. Jeg tror, som Jean-Jacques, at vi kunne hatt godt av å innsnevre vår innbilte verden og heller fokusere på den konkrete. I følge Rousseau ville det ihvertfall gjort oss mere lykkelige og mere frie.

Jeg er ved veis ende. Jeg har vist hva frihet er for Jean-Jacques. Vi må begrense våre begjær og øke våre krefter. Vi må leve et konkret liv med en fysisk tilstedeværelse. Vi må være uavhengige av skjebnen og den alminnelige mening, altså det abstrakte. Vi må følge

naturen, vi må være mennesker. Lars er lol, men han er også et Løv. lie? La han beholde sin kyborg. Vi trenger mennesker, men fra hans hender ser jeg ingen komme.

Det naturlige mennesket er fullkomment, borgeren er kun en brøkdel av helheten.

Når Jean-Jacques beskriver borgeren bruker han som eksempel en spartaner som søker om å tas opp i de tre hundres råd. Han blir avvist og er glad for det. Han er glad for å være utilstrekkelig, han er glad fordi det finnes tre hundre andre som er hans overmann. Hvilket patetisk individ borgeren er. Se heller på mannen, som Rousseau beskriver slik :

«../ i skjorteermer og med uvørent sammenbundet hår, så opptatt av sitt arbeid at han ikke ser henne. ../ Emile har en meisel i den ene hånden og en hammer i den andre; han gjør nettopp ferdig er tapphull. Så sager han av en planke og fester den ene enden av den i skruestikken for å slipe den. Dette synet får ikke Sophie til å le; det beveger henne og vekker hennes aktelse. Kvinne, ær ditt overhode, det er han som arbeider for deg, som tjener ditt brød, som forsørger deg: Slik er mannen.» (s. 568).

Nå kan du jo selv få velge hvem du vil være: Den utilstrekkelige borgeren, eller mannen, som forsørger sin familie og tjener til deres livs opphold. Han er uavhengig av skjebnen og andre, han trenger bare sin sterke kropp for å kunne være det. Han har krefter i overflod, disse har han øvet siden barndommen. Du skal heller ikke se bort i fra at han har lagt sine begjær i lenker. Han har tross alt funnet kjærligheten, hva mer kan han ønske seg? Han er lykkelig. Han er fri.

Referanse

Rousseau, Jean-Jacques (2010) *Emile eller om oppdragelse*. Oslo: Vidarforlaget